

Kalkınma

**DAĞLIK ŞİRVAN
İKTİSADİ RAYONU
POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü

**Eylül 2009
ANKARA**

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**DAĞLIK ŞİRVAN
İKTİSADİ RAYONU
POTANSİYEL YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

Hazırlayanlar

Oktay KÜÇÜKKİREMİTÇİ (Müdür)

Ömür GENÇ (Md. Yrd.)

Mustafa ŞİMŞEK (Md. Yrd.)

M. Emin KARACA (Kd. Uzman)

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü

Eylül 2009

ANKARA

SUNUŞ

Bu çalışma Azerbaycan Cumhuriyeti İktisadi Kalkınma Bakanlığı ile Türkiye Kalkınma Bankası, PGlobal Danışmanlık Hizmetleri ve RZK Mühendislik şirketi tarafından oluşturulan proje konsorsiyumu arasında imzalanan danışmanlık hizmeti kapsamında Azerbaycan'ın iktisadi rayonları (Abşeron, Gence-Kazak, Şeki-Zagatala, Aran, Dağlık Şirvan, Lenkeran, Guba-Kaçmaz, Yukarı Karabağ) için hazırlanan **“İktisadi Rayonların Yatırım Potansiyellerinin Belirlenmesi ve Belirlenen Yatırım Konuları İçin Yatırım Profillerinin Hazırlanması”** kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürü Oktay KÜÇÜKKİREMITÇİ, Müdür Yardımcısı Ömür GENÇ ve Kıdemli Uzmanı M. Emin KARACA 16-20.05.2009 tarihleri arasında yukarıda belirtilen rayonların tamamını ziyaret ederek iktisadi rayon yetkilileri ile görüşmüş, ayrıca Baku'da İktisadi Kalkınma Bakanlığı nezdinde toplantılara iştirak ederek yapılacak çalışma ve çalışmanın kapsamı hakkında sunumda bulunmuşlardır. Bunun yanısıra gerek Azerbaycan'da bulunan süre içinde (iktisadi rayonlar da dahil olmak üzere) gerekse de Ankara'da raporların hazırlanması için gerekli bilgiler temin edilmiş, derlenmiş ve analize elverişli hale getirilmiştir.

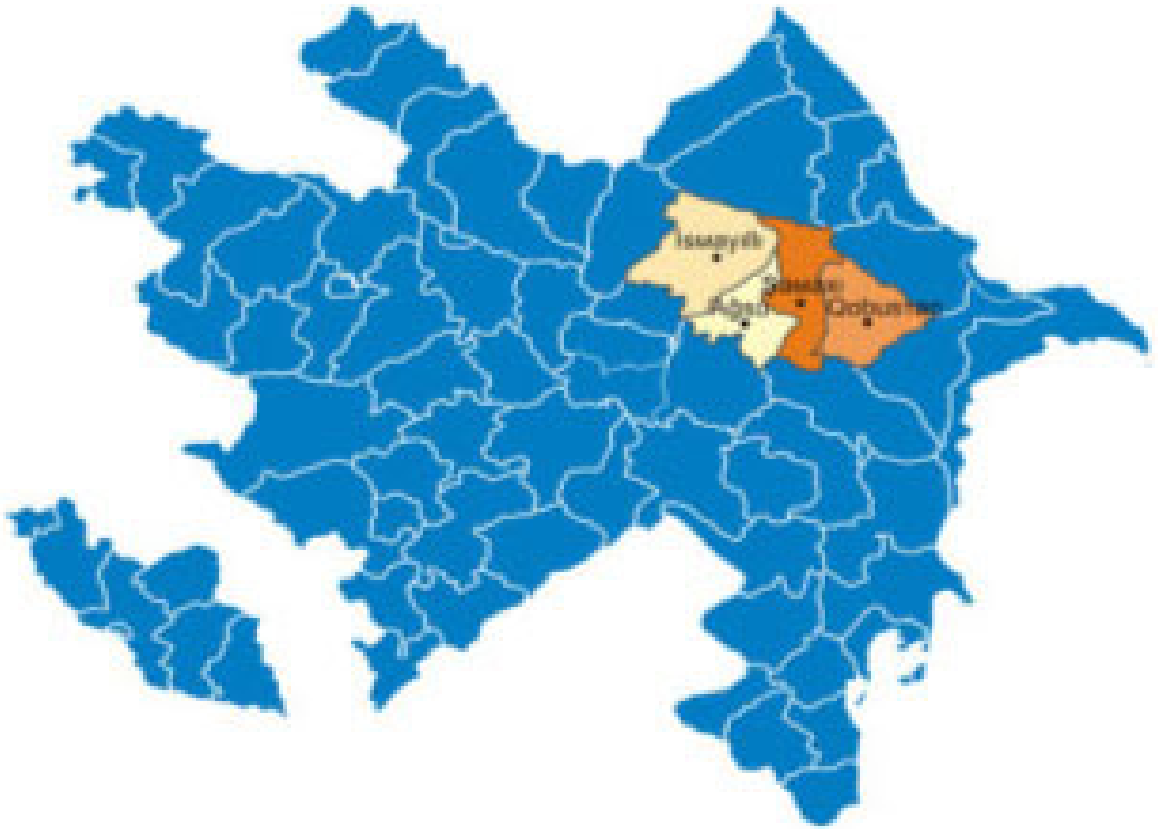
Çalışmada kullanılan metodoloji, Azerbaycan rayonlarındaki yatırım alanlarının belirlenmesi, değerlendirilmesi ve bu konuların karakteristiklerinin değerlendirilmesi için tamamen özgün bir şekilde ve Azerbaycan'ın iktisadi yapısı dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında, her bir iktisadi bölge için iki ayrı rapor hazırlanmıştır. Bunlardan ilkinde rayonların genel ekonomik ve sosyal görünümü ortaya koyularak, rayonlarda gerçekleştirilebilecek yatırım konuları; gelişim eksenleri, kuruluş yeri faktörleri ve iktisadi yapılabirlik kriterlerine göre (hangi vadede hayata geçebileceği de belirtilmek üzere) belirlenmiştir. İkinci raporda ise belirlenen bu yatırım konularının öne çıkanları için hazırlanan yatırım profilleri yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

1. DAĞLIK ŞİRVAN EKONOMİK BÖLGESİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ..	ii
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	2
2.1. Coğrafi Yapı ve İklim Özellikleri	2
2.2. Nüfus	3
2.3. Eğitim Durumu	5
2.4. Sağlık Durumu	7
2.5. İstihdam Durumu	8
2.6. Ekonomik Yapı	9
2.6.1. Tarım ve Hayvancılık	9
2.6.2. Sanayi	16
2.6.3. Gelir (Hasıla) Düzeyi	19
3. BÖLGESEL GELİŞMEDE DEVLET POLİTİKASI ve GİRİŞİMCİLERE	
DESTEK MİLLİ FONU.....	23
3.1. Bölgesel Gelişmede Devlet Politikası	23
3.2. Girişimcilere Destek Milli Fonu	26
4. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ	27
4.1. SWOT Analizi	27
4.2. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği	29
5. DAĞLIK ŞİRVAN EKONOMİK BÖLGESİ GELİŞİM POTANSİYELİ	30
5.1. Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması	32
5.1.1. Değerlendirme Kriterleri	32
5.1.2. Potansiyel Yatırım Konuları	34
5.2. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması	36
5.3. Dış Ticaret Bazında Değerlendirme	47
5.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Bazında Değerlendirme	47
5.3.2. İhracat Bazlı Değerlendirme	56
5.3.3. İthalat Bazlı Değerlendirme	59
5.4. Input-Output Tablosundan Hareketle Azerbaycan Yurtiçi Üretim Yapısı	64
5.4.1. Sektör Üretim Payları ve Doğrudan Geri Bağlantıları	64
5.4.2. Sektörlerin Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları	65
6. YAPILABİLİRLİK KRİTERLERİNE GÖRE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI	67
7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARINA İLİŞKİN YATIRIM PROFİLLERİ	70

1. DAĞLIK ŞİRVAN EKONOMİK BÖLGESİ EKONOMİK VE SOSYAL DURUM PROFİLİ

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağsu	İsmayilli	Gobustan	Şamahı	
COĞRAFİ VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER						
Yüzölçümü (km ²)	86,600	1,020	2,060	1,370	1,610	6,060
Nüfus (2008, Bin Kişi)	8,730.30	69.8	79.1	40	91.5	280.4
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (2000–2008) (Binde)	9.66	11.24	9.01	15.98	13.25	11.92
Nüfus Yoğunluğu (2008) (kişi/ km ²)	101	68	38	29	57	46
Şehirleşme Oranı (2008) (Yüzde)	54.2	27.9	46.6	19.1	44.6	37.4
EĞİTİM GÖSTERGELERİ						
Okur-Yazar Nüfus Oranı (1999) (Yüzde)	98.2	97.9	97.3	98.2	96.9	97.4
Kadın Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (1999) (Yüzde)	98.6	97.5	96.3	97.9	96.1	96.7
Erkek Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (1999) (Yüzde)	97.8	98.3	98.2	98.5	97.8	98.1
Tahsilli Olanların Oranı (1999) (Yüzde)	86.7	86.1	84.7	85.1	85.0	85.2
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı (1999) (Yüzde)	8.7	4.3	5.4	3.2	5.4	4.8
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ						
Çalışma Yaşındaki Nüfus (Bin Kişi) (2008)	5,959.80	34.6	42.6	23.3	53.4	153.9
Sözleşmeli Çalışan İşçilerin Sayısı (Bin Kişi) (2007)	1,376.00	6.2	9.6	3.1	8.4	27.3
Sözleşmeli Çalışan İşçilerin Aylık Ortalama Ücreti (Manat) (2007)	215.8	130.9	124.9	140.3	129.4	129.4
SAĞLIK GÖSTERGELERİ						
Hastane Sayısı	748	6	7	3	3	19
Onbin Kişiye Düşen Yatak Sayısı (2007) (Adet)	80,0	45,0	65,6	50,5	46,7	52,2
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı (2007)	38,1	10,2	16,2	6,6	13,1	12,3
Onbin Kişiye Düşen Sağlık Memuru Sayısı (2007)	73,1	47,0	54,2	40,9	45,2	47,6
TARIM SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ						
Tarıma Elverişli Arazi (Bin Ha)	4,582.60	36.2	36.4	34.8	36	143.4
Tarım Sektörü Hasılasının Toplam Hasıla İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	8	88.5	76.3	76.2	50.9	72.4
Tarımsal Üretimin Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	100	4.2	1.4	1.3	0.7	0.8
Tarımsal Hasıla İçinde Bitkisel Üretimin Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	62.4	59.9	57.2	35	43.6	51.6
Tarımsal Hasıla İçinde Hayvancılık Üretimin Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	37.6	40.1	42.8	65	56.4	48.4
Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2007) (Manat)	320.4	543.1	466.5	502.1	252.6	421.1
Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2007) (Manat)	200	325.4	266.8	175.7	110.2	217.5
Kişi Başına Hayvancılık Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2007) (Manat)	120.3	217.6	199.7	326.4	142.4	203.6
SANAYİ SEKTÖRÜ GÖSTERGELERİ						
Sanayi Sektörü İşyeri Sayısı (2007) (Adet)	2,796	8	9	8	13	38
Sanayi Sektöründe Çalışan Sayısı (2007) (Kişi)	194,500	412	313	178	656	1,559
Sanayi Sektörü Hasılasının Toplam Hasıla İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	63.1	4.5	3	4.2	21.7	8.8
Sanayi Üretiminin Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2007) (Yüzde)	100,00	0.01	0.01	0.01	0.04	0.06
Kişi Başına Sanayi Üretim Değeri (Cari Fiyatlarla, 2007) (Manat)	2,527.00	27.8	18.2	27.6	107.6	51
Aylık Ortalama Ücret (Manat)	344.8	155.3	115.4	150.9	100.4	124.1
Sabit Sermaye Stoku (Milyon Manat)	28,476.00	14.7	9.3	2.2	13.9	40.2
GELİR VE KİŞİ BAŞINA HASILA GÖSTERGELERİ						
Toplam Hasıla (Cari Fiyatlarla, Milyon Manat) (2008)	45,205.10	88.5	100.4	54.6	93.5	336.9
Toplam Hasılanın Ülke İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, 2008) (Yüzde)	100	0.2	0.2	0.1	0.2	0.7
Toplam Hasılanın Büyüme Hızı (2003–2008 Dönemi, Yıllık, Ortalama) (%)	29.2	25.5	22.8	23.3	26.5	24.6
Kişi Başına Hasıla (2008 Cari) (Manat)	5,281.00	1,267.90	1,269.30	1,365.00	1,021.90	1,209.90
Kişi Başına Hasılanın Büyüme Hızı (2003–2008 Dönemi, Cari, Yıllık, Ortalama) (%)	28.5	24.4	21.9	21.7	25	23.4

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Coğrafi Yapı ve İklim Özellikleri

- ❖ *Merkezde yer alan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi ülke topraklarının %7'sini kaplamakta olup bölge içerisinde İsmayilli en fazla yüzölçümüne sahip rayondur.*
- ❖ *Bölge iklimi, dağlık kısımlarda ılıman-soğuk, düzlük alanlarda sıcak ve kurak bir özelliğe sahiptir.*

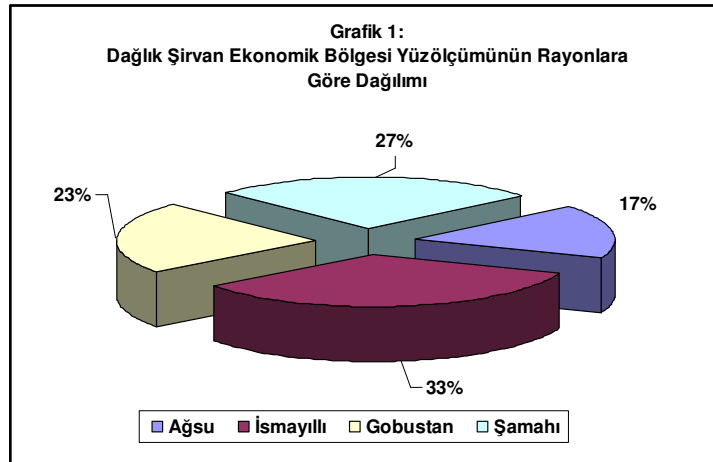
Azerbaycan'ın merkezinde bulunan Dağlık Şirvan, 6,060 km² yüzölçümüne sahip olup, ülke topraklarının %7'sini oluşturmaktadır. Bölge, Azerbaycan genelinde Abşeron ve Nahçıvan ekonomik bölgelerinden sonra en düşük arazi varlığına sahiptir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi Ağsu, İsmayilli, Gobustan ve Şamahı idari rayonlarını kapsamaktadır. Yüzölçümünün büyüklüğü açısından en fazla araziye sahip rayon İsmayilli olup, bölge toplam yüzölçümünün %34'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 1: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Toplam Yüzölçümü

	Yüzölçümü (km ²)	Azerbaycan İçindeki Payı (%)	Bölge İçindeki Payı (%)
Azerbaycan	86,600	100.0	-
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	6,060	7.0	100.0
- Ağsu	1,020	1.2	16.8
- İsmayilli	2,060	2.4	34.0
- Gobustan	1,370	1.6	22.6
- Şamahı	1,610	1.9	26.6

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi, Azerbaycan'ın Regionları, 2008

Bölge toprakları, güney ve güneybatıdan Aran ekonomik bölgesiyle (Göyçay, Kürdemir ve Hacıkabul), kuzeybatıdan Şeki-Zagatala ekonomik bölgesi (Gebele), kuzeyden Guba-Kaçmaz ekonomik bölgesi (Guba ve Deveci), Doğudan ise Abşeron ekonomik bölgesiyle (Hızı ve Abşeron) çevrilidir.

Ekonomik bölge topografik yapı itibarıyla dağlık ve ovalık (düzlük) alanlardan oluşmaktadır. Bölgenin yapısı çeşitlilik arz etmekte olup, yüksek dağlık kısımlarında nemli, ılıman-soğuk iklim şartları egemen iken, düzlük alanlarda sıcak ve kurak iklim şartları hakimdir.

2.2. Nüfus

- ❖ *Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi Azerbaycan nüfusunun %3.2'sini oluşturmaktadır olup, bölge nüfus artış hızı ülke nüfus artışının üzerindedir.*
- ❖ *Ülke genelinde kilometrekareye (nüfus yoğunluğu) 101 kişi düşerken bölgede nüfus yoğunluğu 46'dır.*

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi, nüfus varlığı bakımından Kelbeçer Laçın ekonomik bölgesinden sonra en düşük nüfusa sahip olan ikinci bölgedir. 2008 yılı sonu itibarıyla bölge nüfusu 280,405 kişi olup Azerbaycan toplam nüfusunun %3.2'sini oluşturmaktadır.

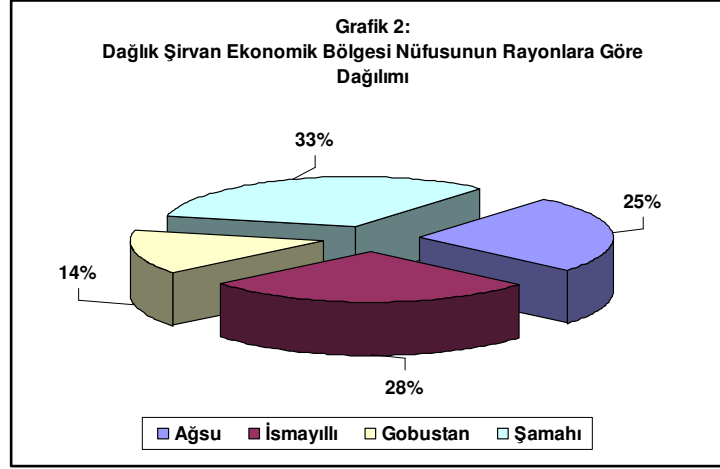
Tablo 2: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Nüfusunun Gelişimi (Bin Kişi)

	2000	2008	Yıllık Ort. Artış Hızı (%)
Azerbaycan	8,081.0	8,730.3	9.66
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	254.9	280.4	11.92
- Ağsu	63.8	69.8	11.24
- İsmayılı	73.6	79.1	9.01
- Gobustan	35.2	40.0	15.98
- Şamahı	82.3	91.5	13.25

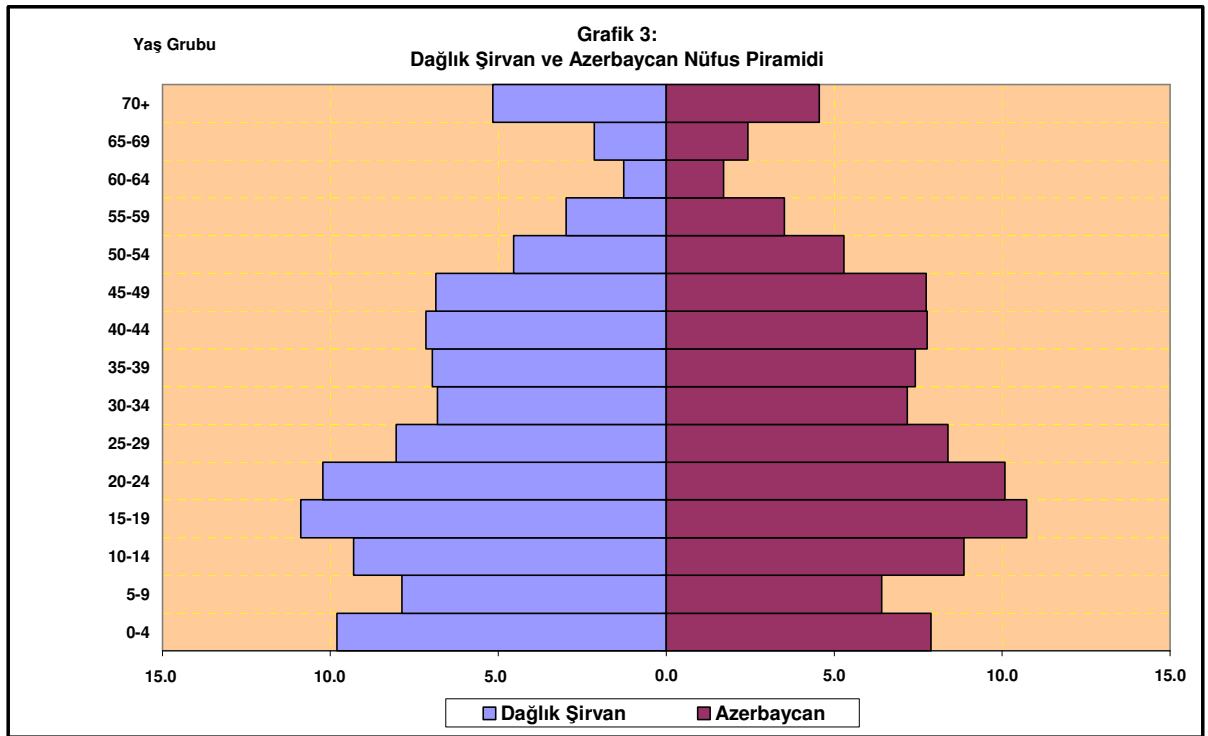
Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede nüfus artış hızı ülke geneline kıyasla daha yüksek gerçekleşmektedir. 2000–2008 döneminde ortalama yıllık nüfus artış hızı, Azerbaycan genelinde binde 9.66 gerçekleşirken, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde binde 11.92 olmuştur. Bölge içerisinde ise en fazla nüfus artış hızına sahip rayon, Gobustan'dır. İncelenen dönem içerisinde Gobustan rayonunun nüfusu ortalama yıllık binde 16 oranında artarken,

nüfus artış hızı, Şamahı'da binde 13.25, Ağsu'da binde 11.24, İsmayilli'da binde 9.01 olarak gerçekleşmiştir.

Yaş gruplarının toplam bölge nüfusu içindeki dağılımına baktığımızda, nüfusun yaş grubu itibariyle dağılımında bölgenin Azerbaycan geneli ile önemli bir benzerlik gösterdiği görülmektedir. 2007 yılı nüfus bilgilerine göre 0–14 yaş grubu, toplam nüfus içerisinde %27'lik bir pay alırken, 15–29 yaş grubu %29.1, 30–44 yaş grubu %20.9, 45–64 yaş grubu ise %15.6'lık bir pay almaktadır. 65+ yaş grubunun bölge nüfusu içindeki payı ise %7.3'dür.

Bölge nüfusunun yerleşim yerine göre dağılımı incelendiğinde, nüfusun daha ziyade köylerde yoğunlaştığı görülmektedir. 2008 yılına göre bölge nüfusunun %63'ü köylerde *Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması*

yaşarken, %37'si de şehir merkezinde yaşamaktadır. Bölge içerisinde şehir nüfusunun oran itibarıyla en yüksek olduğu rayon İsmayılı olup, en düşük şehir nüfusunun olduğu rayon ise Gobustan'dır. İsmayılı rayonunda nüfusun %47'si şehirde yaşarken, Gobustan'da ancak %19'luk bölümü şehirde yaşamaktadır.

6,060 km² yüzölçümüne sahip olan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde kilometrekareye 46 kişi düşerken, ülke genelinde nüfus yoğunluğu 101'dir. Bölge içerisinde nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu idari rayon Ağsu'dur. Ağsu'da kilometrekareye 68 kişi düşerken, Şamahı'da 57 kişi, İsmayılı'da 38 kişi, Gobustan'da ise 29 kişi düşmektedir.

2.3. Eğitim Durumu

- ❖ **Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde okuma ve yazma bilen nüfusun oranı her iki cinsiyet için de yüksek olmakla birlikte ülke genelinin altındadır.**
- ❖ **Yüksekokul tahsili olanların oranı ülke düzeyinin yarısı seviyesindedir.**

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde okuma ve yazma bilen nüfusun oranı ülke genelinde olduğu gibi her iki cinsiyet için de yüksek düzeydedir. 1999 yılı verilerine göre bölgede okuma yazma bilenlerin oranı %97.4 iken okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı %2.6'dır. Okuma yazma oranı erkeklerde %98.1 iken, kadınlarda %96.7'dir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde bir öğrenim kurumundan mezun (tahsili) olanların oranı %85.2 iken bir öğrenim kurumundan mezun olmadan okuma–yazma bilenlerin oranı %12.2'dir.

Tablo 3: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Eğitim Göstergeleri (1999)

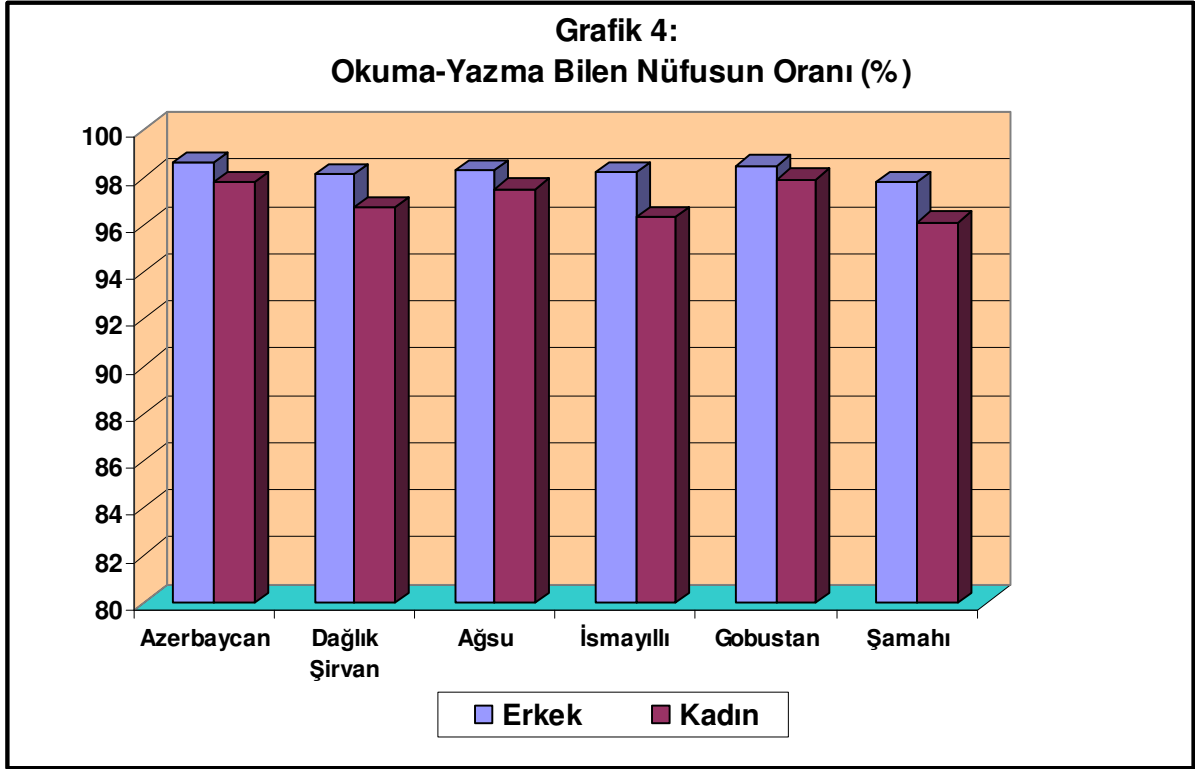
	Tahsili Olanların Oranı (%)	Okuma Bilenlerin Oranı (%)	Yüksekokul Tahsili Olanların Oranı (%)
Azərbaycan	86.7	98.2	8.7
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	85.2	97.4	4.8
- Ağsu	86.1	97.9	4.3
- İsmayılı	84.7	97.3	5.4
- Gobustan	85.1	98.2	3.2
- Şamahı	85.0	96.9	5.4

Kaynak: Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu

Tahsili olanların okul türlerine göre dağılımı incelendiğinde, 1999 yılı verilerine göre, bölgede yüksek okul tahsili olanların (henüz bitirememiş olanlar da dahil) oranının %4.8

olduğu görülürken, ortaokul ve lise tahsili olanların %74.5 ve ilkokul tahsili olanların oranının da %18.2 olduğu dikkati çekmektedir.

Eğitim düzeyi idari rayonlar itibariyle incelendiğinde, okuma yazma oranının Ağsu'da %97.9, İsmayilli'da %97.3, Gobustan'da %98.2 ve Şamahı'da %96.9 olduğu görülmektedir. Yüksek okul tahsili olanların oranı ise Ağsu'da %4.3 iken, İsmayilli'da %5.4, Gobustan'da %3.2 ve Şamahı'da %5.4'tür.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde eğitim ve öğretim faaliyeti veren toplam 263 adet okul bulunurken, yüksek öğretim konusunda bölgede yalnızca bir tane yüksekokul bulunmaktadır.

Tablo 4: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Okul Sayısı (2008)

	Toplam Okul Sayısı	Genel Okul	Özel Orta Eğitim	Mesleki Okul ve Lise	Yüksekokul
Azerbaycan	4,773	4,557	60	108	48
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	263	258	2	2	1
- Ağsu	70	70	-	-	-
- İsmayilli	87	86	-	1	-
- Gobustan	30	30	-	-	-
- Şamahı	76	72	2	1	1

Kaynak: Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu

2.4. Sağlık Durumu

❖ *Kişi başına sağlık göstergeleri açısından Azerbaycan ortalamalarının altında yer alan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi, 19 hastanede 1,445 yatak kapasitesine sahiptir.*

Bireylerin ve toplumun beden ve ruh sağlığının korunması, hasta bireylerin tedavilerinin yapılması, tüm tıbbî müdahalelere rağmen sağlığına tam anlamıyla kavuşması mümkün olmayanların veya engelli vatandaşları başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini temin amacıyla rehabilitasyonlarının yapılması faaliyetlerini de kapsayacak şekilde, toplumların sağlık düzeyini yükseltebilmek için yürütülen planlı çalışmaların tümüne birden "sağlık hizmetleri sunumu" denilmektedir.

Temel sağlık hizmetlerinin etkin bir şekilde yerine getirildiği Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde toplam 117 adet sağlık kurumu hizmet faaliyetinde bulunmaktadır. Bölgede 17 tane hastane olup bu hastanelere ait yatak sayısı 1,445 adettir. Bölgede bulunan hastanelerin, 7 tanesi İsmayılı, 6 tanesi Ağsu, 3 tanesi Gobustan ve 3 tanesi de Şamaki idari rayonunda yer almaktadır.

Bölgede ayrıca poliklinik hizmeti veren tedavi kurumlarının sayısı ise 70 adettir.

Tablo 5: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Sağlık Göstergeleri (2007)

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağsu	İsmayılı	Gobustan	Şamaki	
Hastane Sayısı	748	6	7	3	3	19
Hastane Yatağı Sayısı	68,076	310	515	200	420	1,445
Poliklinik Hizmeti Veren Kurumlar	1,692	18	18	15	19	70
Hekim Sayısı	32,388	70	127	26	118	341
Sağlık Memuru Sayısı	62,245	324	425	162	407	1,318
On Bin Nüfusa Düşen						
- Hekim Sayısı	38.1	10.2	16.2	6.6	13.1	12.3
- Sağlık Memuru Sayısı	73.1	47.0	54.2	40.9	45.2	47.6
- Hastane Yatağı Sayısı	80.0	45.0	65.6	50.5	46.7	52.2
- Poliklinik Muayene Sayısı	123.0	79.8	121.0	91.0	85.1	94.8

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi sağlık hizmetleri kapsamında Azerbaycan geneliyle mukayese edildiğinde, sağlık hizmetlerinin ülke genelinin altında olduğu görülmektedir. Nitekim 2007 yılı sağlık istatistikleri incelendiğinde, gerek on bin kişiye düşen hekim sayısı gerekse sağlık memuru sayısı ve hastane yatağı sayısı açısından Dağlık Şirvan

ekonomik bölgesinin ülke genelinin oldukça altında göstergelere sahip olduğu dikkati çekmektedir. Ülke genelinde on bin nüfusa düşen hekim sayısı 38.1 iken, bölgede 12.3'tür. Yine ülke genelinde on bin nüfusa düşen hastane yatağı sayısı 80 iken, bölgede 52.2'dir.

2.5. İstihdam Durumu

❖ *Çalışma yaşındaki nüfus açısından ülke genelinin %2.6'sını oluşturan bölgede, faal nüfusun büyük bir bölümü tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.*

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde ekonominin temelini tarım (bitkicilik ve hayvancılık), oluşturmaktadır. Ekonomik faaliyetler içerisinde önemli bir kalemi oluşturan tarım sektörü, sanayi ve ticaret sektörü gibi tarım dışı kesimlerin gelişmesini de sağlamaktadır. Dolayısıyla tarımsal üretim yalnız çiftçiler için değil tüccarlar ve sanayiciler için de önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ekonomik bakımdan faal nüfusun en önemli bölümü tarım ve hayvancılık sektöründe çalışmaktadır.

Bölgede çalışma yaşında (emek kabiliyetinde) olan nüfusun sayısı 153,878 kişi olup, Azerbaycan genelinin %2.6'sını oluşturmaktadır. Bölge genelinde sözleşmeli olarak çalışan sayısı 27,300 kişi olup, bunun önemli bir kısmı İsmayilli ve Şamahı rayonlarında istihdam edilmektedir. Bölgede sözleşmeli çalışanlara ödenen ortalama ücret ülke genelinin yaklaşık olarak yarısı kadar olup, 2007 yılı itibariyle 129.4 manattır.

Tablo 6: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi İstihdam Durumu (2007)

(Bin Kişi)	Çalışma Yaşındaki Nüfus (*)	Sözleşmeli Çalışan Sayısı	Sözleşmeli Çalışanların Aylık Ort. Ücreti (Manat)
Azerbaycan	5,959.8	1,376.0	215.8
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	153.9	27.3	129.4
- Ağsu	34.6	6.2	130.9
- İsmayilli	42.6	9.6	124.9
- Gobustan	23.3	3.1	140.3
- Şamahı	53.4	8.4	129.4

(*): Erkeklerde 15-61 yaş, kadınlarda 15-56 yaş arasındaki nüfus

Kaynak: Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu

2.6. Ekonomik Yapı

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi ekonomisinin temelinde tarım sektörü (bitkicilik ve hayvancılık) yer almaktadır. Bölgede imalat sanayi pek gelişmemiş olup, mevcut sanayi ise daha ziyade tarımsal sanayiden meydana gelmektedir. 2007 yılı itibariyle bölgede 161.1 milyon manatlık hasıla elde edilmiş olup, bunun %72.4'lük bölümünü (116.7 milyon manat) tarımsal üretim oluştururken, %8.8'lik bölümünü (14.1 milyon manat) de sanayi üretimi teşkil etmektedir.

2.6.1. Tarım ve Hayvancılık

- ❖ ***Bölge ekonomisinin temelini tarım sektörü oluşturmaktadır. Tarım sektörü, bölge genelinde yaratılan hasılanın yaklaşık olarak %72'sini teşkil etmektedir.***
- ❖ ***Bölge genelinde tarım sektöründe yaratılan hasıla, Azerbaycan geneli tarımsal hasılasının %4.2'sini oluşturmaktadır.***
- ❖ ***Bölge bitkisel ürünler üretiminde ağırlıklı olarak tahıl üretimi (başta buğday olmak üzere) yapılırken, hayvancılıkta küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ön plandadır.***

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde tarım sektörü, bölge genelinde yaratılan hasıla içinde yaklaşık olarak %72 oranında bir pay almaktadır. 2007 yılı itibariyle bölge genelinde 116.6 milyon manatlık tarımsal hasıla elde edilmiş olup, bunun %52'sini bitkisel ürünler üretimi, %48'ini de hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Yaratılan toplam hasıla içinde tarım sektörünün en fazla paya sahip olduğu idari rayon Ağsu'dur. Ağsu rayonunda yaratılan hasıla içinde tarım sektörünün payı %82 iken, İsmayılı'da %76, Gobustan'da %76 ve Şahı'da ise %51'dir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde tarım sektöründe yaratılan hasılanın Azerbaycan tarımsal hasılası içindeki payına bakıldığında, toplam tarımsal üretim değeri içinde bölgenin %4.2 pay aldığı, bitkisel üretim değeri içinde %3.5 ve hayvancılık üretim değeri içinde ise %5.4'lük bir pay aldığı görülür.

Bölge genelinde gerçekleşen tarımsal üretim değeri içinde en fazla paya sahip olan rayon ise Ağsu ve İsmayılı'dır. 2007 yılında Ağsu idari rayonunda gerçekleşen tarımsal üretim değeri 37.4 milyon manat olup, bölge tarımsal üretiminin %32'sini oluştururken,

İsmayıllı rayonunda gerçekleşen tarımsal üretim değeri (36.6 milyon manat) ise bölge genelinin %31'ini teşkil etmektedir. Bitkisel ürünler üretiminde Ağsu rayonu, bölge üretim değerinin %37'sini, İsmayıllı rayonu ise %35'ini karşılamaktadır.

Tablo 7: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Tarımsal Üretim Değeri (Bin Manat) (2007)

	Tarımsal Üretim Değeri	Bitkisel Üretim Değer (%)	Hayvancılık Değer (%)
Azərbaycan	2,764,973	1,726,401	62.4
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	116,656	60,246	51.6
- Ağsu	37,419	22,423	59.9
- İsmayıllı	36,621	20,946	57.2
- Gobustan	19,884	6,959	35.0
- Şamahı	22,732	9,918	43.6

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 421 manat olup, Azərbaycan geneline ait kişi başına tarımsal üretim değerinden (320 manat) yaklaşık olarak %31 daha fazladır. Bölge genelinde kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 218 manat iken, kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri 204 manattır.

Bölge, kişi başına tarımsal üretim değeri açısından rayonlar arasında 5'inci sırada yer alırken, bitkisel üretimde 6'ıncı, hayvancılık üretiminde ise 2'inci sırada yer almaktadır.

Tablo 8: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (Manat) (2007)

	Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri	Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri	Kişi Başına Hayvancılık Üretim Değeri
Azərbaycan	320.4	200.0	120.3
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	421.1	217.5	203.6
- Ağsu	543.1	325.4	217.6
- İsmayıllı	466.5	266.8	199.7
- Gobustan	502.1	175.7	326.4
- Şamahı	252.6	110.2	142.4

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede en fazla kişi başına tarımsal üretim değerine sahip rayon Ağsu'dur. 2007 yılı itibarıyla, Ağsu rayonunda kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 543 manat iken, Gobustan'da 502 manat, İsmayıllı'da 467 manat ve Şamahı'da 253 manattır.

Ekilen Alan:

Toplam 684 bin hektar toprak arazisine sahip olan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde tarıma elverişli arazi 143.4 bin hektar olup, bölge genel arazisinin %21'ini kaplamaktadır. Dağlık Şirvan, toplam arazi açısından Azərbaycan genelinin %7'sini

kapsarken, tarıma elverişli arazi miktarı bakımından, ancak ülke genelinin %3.1'ini oluşturmaktadır.

Bölgede bitkisel ekin yapılan alan 100.7 bin hektar olup, tarıma elverişli arazilerin %70'ini teşkil etmektedir.

Tablo 9: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Arazi Durumu (2008)

	Genel Arazi (Bin Ha)	Tarıma Elverişli Arazi (Bin Ha)	Bitkisel Ekin Sahası (Bin Ha)
Azerbaycan	8,660.0	4,582.6	1,323.9
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	684.0	143.4	100.7
- Ağsu	169.3	36.2	30.3
- İsmayıllı	215.9	36.4	31.6
- Gobustan	136.9	34.8	24.1
- Şamahı	161.9	36.0	14.7

Kaynak: Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde bitkisel ekin sahası olarak en fazla araziye sahip olan idari rayon, İsmayıllı ve Ağsu'dur. Her iki rayonda da ekin yapılan araziler tarıma elverişli arazi toplamının yaklaşık olarak %85'ini oluşturmaktadır.

Bitkisel üretim yapılan alanların ekin sahalarına göre dağılımı incelendiğinde, bölgede en fazla tahıl (buğday ve arpa) ekininin yapıldığı dikkati çekmektedir. Toplam 92,183 hektar alanda yapılan tahıl üretimi, ekilen alanların %91 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bölgede buğday üretimi yapılan alanlar 61,632 hektar iken, arpa üretimi yapılan alanlar 29,332 hektardır.

Tablo 10: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Ekilen Alanların Ürünlere Göre Dağılımı (Ha)

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağsu	İsmayıllı	Gobustan	Şamahı	
Tahıllar	739,566	27,541	28,132	22,910	13,600	92,184
- Buğday	488,562	18,900	19,112	15,938	7,682	61,632
- Arpa	203,746	8,620	7,837	6,972	5,903	29,332
Patates	67,111	66	758	461	618	1,903
Pamuk	75,642	721	-	-	-	721
Günebakan	9,162	85	304	-	10	399
Sebze Ürünleri	84,981	318	836	365	421	1,940
Bostan Bitkileri	32,449	481	-	331	56	868
Meyve Ürünleri	114,024	1,970	888	187	160	3,205
- Üzüm	11,081	645	730	7	437	1,819

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge tarımsal üretiminde ekilen alan itibariyle patates 1,903 hektar, sebze üretimi 1,940 ha, meyve üretimi 3,205 ha ve üzüm üretim alanları ise 1,819 hektarlık alanı kapsamaktadır. Bölgede pamuk üretimi yalnızca Ağsu rayonunda yapılmakta olup, pamuk ekimi, toplam ekilen alanların binde 7 gibi (721 ha) çok az bir kısmında yapılmaktadır.

Bitkisel Ürünler Üretimi:

Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin üretim miktarı incelendiğinde, 2007 yılı itibariyle 195.6 bin ton tahıl üretiminin gerçekleştiği ve bunun 133.2 bin tonunun buğday, 60.8 bin tonunun da arpa üretiminden oluştuğu dikkati çekmektedir. Bölgede gerçekleşen buğday üretimi, ülke genelindeki üretimin %10'unu oluştururken, arpa üretimi %12.5'ini teşkil etmektedir.

Buğday üretiminin %41'i Ağsu rayonuna ait iken, %32'si İsmayilli, %14'ü Gobustan ve %12'si de Şamahı rayonlarına aittir. Yine bölge arpa üretiminin %41'i Ağsu rayonunda gerçekleşirken, %26'sı İsmayilli, %15'i Gobustan ve %18'i de Şamahı rayonlarında gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Bitkisel Ürünler Üretimi (Ton) (2007)

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağsu	İsmayilli	Gobustan	Şamahı	
Tahıllar	2,004,362	80,045	60,349	27,995	27,200	195,589
- Buğday	1,331,338	55,116	42,907	18,688	16,440	133,151
- Arpa	487,888	24,902	15,801	9,306	10,750	60,759
Patates	1,037,317	311	6,165	1,216	4,542	12,234
Pamuk	100,104	1,032	-	-	-	1,032
Günebakan	13,426	50	229	-	7	286
Sebze Ürünleri	1,227,350	1,819	7,780	1,174	3,913	14,686
Bostan Bitkileri	417,622	3,932	-	817	327	5,076
Meyve Ürünleri	677,762	5,053	7,445	1,112	416	14,026
- Üzüm	103,363	1,146	2,690	462	3,362	7,660

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge bitkisel üretiminde önemli olan bir diğer ürün üzümdür. 2007 yılında bölge genelinde üretilen üzüm miktarı 7.7 bin ton olup, ülke genelindeki üretimin %7.4'ünü oluşturmaktadır. Bölgede üzüm üretimi daha ziyade Şamahı ve İsmayilli rayonlarında yapılmaktadır. 2007 yılı üzüm üretiminin %43'ü Şamahı'da gerçekleşirken, %34'ü de İsmayilli rayonunda gerçekleşmiştir.

Bitkisel ürünler üretimi içinde patates, sebze ürünleri ve meyve üretimi önemli olmakla birlikte bu ürünlerin ülke üretimi içindeki payları düşük seviyededir. 2007 yılında bölge genelinde üretilen patates miktarı 12.2 bin ton olup, ülke genelindeki üretimin %1.2'sini oluştururken, 14.7 bin ton olan sebze üretimi, ülke genelinin %1.2'sini, 14 bin ton olan meyve üretimi de Azerbaycan genelinin %2.1'ini oluşturmaktadır.

2007 yılı itibariyle Azerbaycan genelinde kişi başına bitkisel üretim değeri 200 manat iken, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde 218 manattır. Bölge içerisinde 325 manatlık kişi başına bitkisel üretim değeriyle Ağsu ilk sırada yer alırken, 270 manat ile İsmayılı rayonu ikinci sırada yer almaktadır.

Kişi başına düşen bitkisel üretim değeri açısından Ağsu, idari rayonlar arasında 14'üncü sırada bulunurken, İsmayılı 27'inci, Gobustan 45'inci ve Şamahı'da 52'inci sırada yer almaktadır.

Verim Düzeyi:

Bölge genelinde üretilen bitkisel ürünlerin verim düzeyi incelendiğinde, ürünlere ait verim düzeyinin Azerbaycan geneline ait verim düzeyinin bir hayli altında olduğu dikkati çekmektedir. Tahıl üretiminde verim düzeyi (100 kg/ha) bölge düzeyinde 21.2 iken, ülke genelinde 27.1'dir. Yine sebze üretiminde verim düzeyi bölgede 76 iken, ülke genelinde 139 olarak gerçekleşmiştir.

**Tablo 12: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Bitkisel Ürünler Verim Düzeyi
(100/kg/ha) (2007)**

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi				Toplam
		Ağsu	İsmayılı	Gobustan	Şamahı	
Tahıllar	27.1	29.1	21.5	12.2	20.0	21.2
- Buğday	27.3	29.2	22.5	11.7	21.4	21.6
- Arpa	23.9	28.9	20.2	13.3	18.2	20.7
Patates	150.0	47.0	81.0	26.0	74.0	64.0
Pamuk	13.0	14.3	-	-	-	14.3
Günebakan	14.9	5.9	8.1	-	6.8	7.6
Sebze Ürünleri	139.0	57.0	93.0	32.0	93.0	76.0
Bostan Bitkileri	129.0	82.0	-	25.0	58.0	59.0
Meyve Ürünleri	71.9	60.2	112.8	62.8	26.0	76.4
- Üzüm	83.6	5.3	49.9	146.0	78.0	46.8

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Verim düzeyi meyve üretiminde ise ülke genelinin biraz üzerinde gerçekleşmiştir. 2007 yılı itibariyle bölge meyve üretiminde verim düzeyi 76.4 olurken, ülke genelinde 71.9 olmuştur.

Rayon bazında verim düzeyi incelendiğinde, tahıl üretiminde Ağsu'da verim düzeyinin yüksek olduğu, patates, sebze ve meyve ürünleri ile üzüm üretiminde İsmayilli rayonunda verim düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

Hayvancılık:

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde bitkisel üretimin yanı sıra hayvancılık da önemli bir ekonomik faaliyettir. Bölge genelinde, 2007 yılı itibariyle 56.4 milyon manatlık hayvancılık hasılası elde edilmiş olup, bu değer tarımsal hasılanın %48.4'ünü oluştururken, toplam bölge hasılasının da %35'ini teşkil etmektedir.

Bölgede hayvancılık daha ziyade Gobustan ve Şamahı rayonlarında önem arz etmektedir. Gobustan idari rayonunda hayvancılık hasılası, tarımsal hasılanın %65'ini oluştururken, bölge toplam hasılasının da %50'sini oluşturmaktadır. Şamahı rayonunda ise hayvancılık hasılası tarımsal hasılanın %56'sını, toplam hasılanın da %29'unu teşkil etmektedir.

Tablo 13: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Hayvancılık Hasılası (2007)

	Hayvancılık Hasılası (Bin Manat)	Tarımsal Üretim İçindeki Payı (%)	Toplam Hasıla İçindeki Payı (%)
Azərbaycan	1,038,275	37.6	3.0
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	56,410	48.4	35.0
- Ağsu	14,996	40.1	35.5
- İsmayilli	15,675	42.8	32.7
- Gobustan	12,925	65.0	49.5
- Şamahı	12,814	48.4	35.0

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi hayvan varlığı içerisinde ağırlıklı olarak küçükbaş hayvanlar (koyun ve keçiler) yer alırken, büyükbaş hayvan (sığır, inek ve manda) yetiştiriciliği de önemli düzeydedir. Bölgedeki hayvan sayısı yıllar itibariyle gelişme göstermekte olup, 2000–2008 döneminde büyükbaş hayvan sayısında toplam %12.5'lik bir artış olurken, inek ve manda sayısında %19, koyun ve keçi sayısında ise %20 artış gerçekleşmiştir.

2008 yılı itibariyle bölge genelinde 155,731 baş büyükbaş hayvan mevcut olup, en fazla hayvan sayısına sahip olan rayon İsmayıllı'dır. Dağlık Şirvan ekonomik bölgesindeki büyükbaş hayvan sayısı ülke genelinin %6.1'ini oluştururken, inek ve manda sayısı %5.8, koyun ve keçi sayısı ise %8.3'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 14: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Hayvan Sayısı (2008)

	Büyükbaş Hayvan	İnek ve Manda	Koyun ve Keçi	Domuz
Azərbaycan	2,549,479	1,230,812	8,203,389	11,651
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	155,731	71,715	684,733	708
- Ağsu	39,293	17,988	149,165	-
- İsmayıllı	50,986	23,674	177,124	708
- Gobustan	29,545	11,052	187,868	-
- Şamahı	35,907	18,916	170,576	-

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge hayvansal ürünler üretimi incelendiğinde, 2007 yılı itibariyle et üretiminin 8,774 ton, süt üretiminin 80,584 ton ve yumurta üretiminin de 25,6 milyon adet olduğu görülmektedir.

Bölge hayvansal ürünler üretimi yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermekte olup, 2000–2007 döneminde et üretiminde %43, süt üretiminde %32 ve yumurta üretiminde ise %14'lük bir artış sağlanmıştır.

Tablo 15: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Hayvansal Ürünler Üretimi (2007)

	Et (Ton)	Süt (Ton)	Yumurta (Bin Adet)	Yün (Ton)
Azərbaycan	170,572	1,341,278	870,955	14,223
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	8,774	80,584	25,569	1,327
- Ağsu	2,192	23,302	6,308	274
- İsmayıllı	2,374	23,216	6,879	378
- Gobustan	2,450	13,560	5,600	315
- Şamahı	1,758	20,506	6,782	360

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde üretilen et Azərbaycan genelindeki et üretiminin %5.1'ini oluştururken, ülke süt üretiminde bölgeni payı %6, yumurta üretiminde %2.9 ve yün üretiminde ise %9.3'tür.

2007 yılı itibariyle Azərbaycan genelinde kişi başına hayvansal ürünler üretim değeri 120 manat iken, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde 204 manattır. Bölge içerisinde 326 manatlık kişi başına hayvansal ürünler üretim değeriyle Gobustan ilk sırada yer alırken, 218 manat ile Ağsu rayonu ikinci sırada yer almaktadır.

Kişi başına düşen hayvansal ürünler üretim değeri açısından Gobustan, idari rayonlar arasında 5'inci sırada yer alırken, Ağsu 21, İsmayıllı 25, ve Şamahı'da 43'üncü sırada bulunmaktadır.

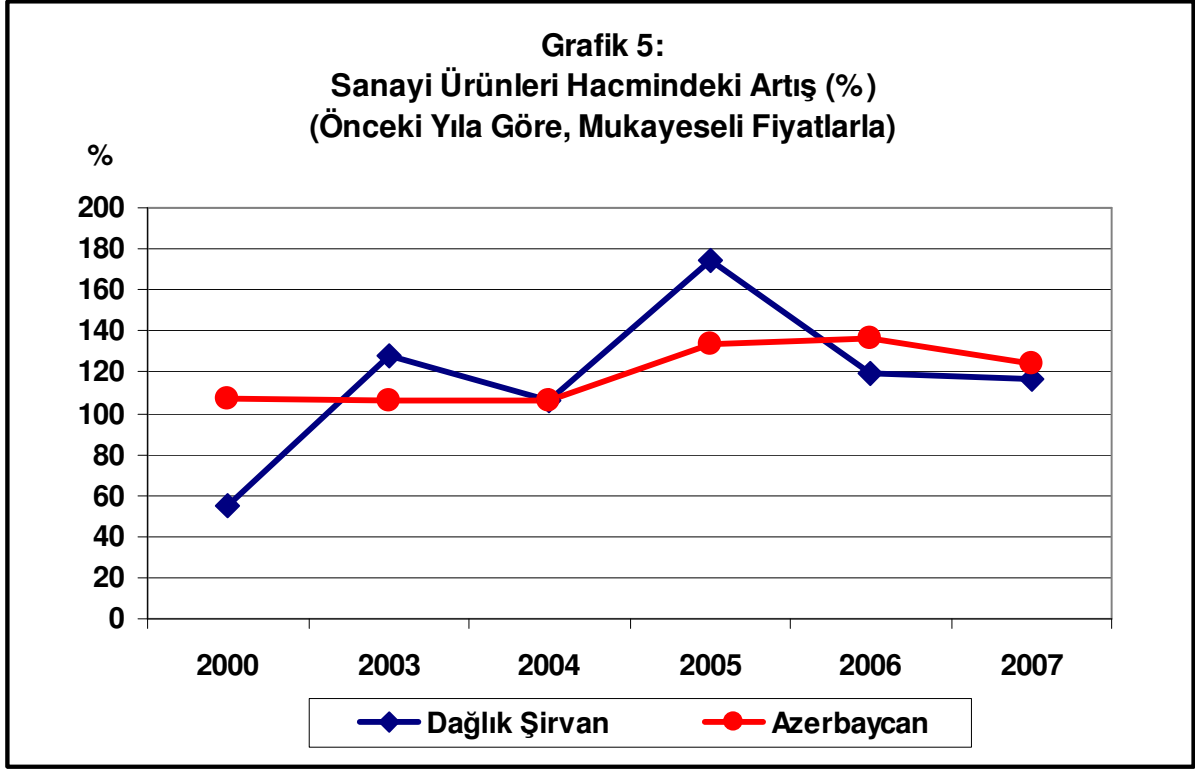
2.6.2. Sanayi

- ❖ ***Bölgede sanayi sektörü pek gelişmemiştir. Bölge hasılası içinde sanayi sektörünün payı %9 civarında olup, bölge ülke geneli sanayi hasılası içinde %0.06 (on binde 6) gibi çok küçük bir pay almaktadır.***
- ❖ ***Sanayi, daha ziyade Şamahı'da gelişmiştir. 2007 yılı itibariyle bölge genelinde sağlanan sanayi üretiminin %68.6'sı Şamahı rayonunda gerçekleşmiştir.***

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde sanayi pek gelişmemiştir. Bölge hasılası içinde sanayi sektörünün payı %8.8'dir. Bölgede 2007 yılı itibariyle 14.1 milyon manatlık bir hasıla elde edilmiş olup, bu tutar Azerbaycan genelinde elde edilen sanayi hasılasının %0.06 (on binde altı) gibi çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır.

Sanayi yönünden gelişme gösteren Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde sanayi alanları gıda ve hafif imalat sanayisidir. Hafif imalat sanayi alanları meyve marmelatı, mineral su üretimi ve halıcılıktır. Gıda sanayisini yağ, peynir ve yağlı çörek imalathaneleri, özellikle üzümculük ve şarapçılık oluşturmaktadır. İsmayıllı rayonunda orman ve ağaç ürünleri, Şamahı ve Gobustan rayonlarında taş ocakları, az sayıda asfalt ve kerpiç imalathaneleri faaliyet göstermektedir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde sanayi sektöründe faaliyet gösteren tesislerin sayısı sürekli olarak artış göstermekte olup, 2000 yılı itibariyle 23 olan tesis sayısı, 2007'de 38'e yükselmiştir. Bölgede 2000 yılında 636 bin manat olan sanayi ürünlerinin hacmi (cari fiyatlarla), 2000–2007 döneminde yaklaşık olarak 21 kat artış göstererek 14.1 milyon manat düzeyine çıkmıştır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde sanayi üretimi daha ziyade Şamahı rayonunda gerçekleşmektedir. 2007 yılı itibariyle bölge genelinde sağlanan sanayi üretiminin %68.6'sı Şamahı rayonuna ait iken, %13.6'sı Ağsu, %10.1'i İsmayıllı ve %7.7'si de Gobustan rayonuna aittir.

Tablo 16: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Sanayi Üretim Değeri (Bin Manat) (2007)

	Sanayi Üretim Değeri	Azerbaycan İçindeki Payı (%)	Bölge İçindeki Payı (%)
Azerbaycan	21,807,716	100.00	-
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	14,120	0.06	100.0
- Ağsu	1,917	0.01	13.6
- İsmayıllı	1,426	0.01	10.1
- Gobustan	1,094	0.01	7.7
- Şamahı	9,684	0.04	68.6

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde kişi başına düşen sanayi üretim değeri 51 manat olup, 2,527 manat olan ülke ortalamasının bir hayli altındadır. Bölge kişi başına sanayi üretim değeri açısından ekonomik rayonlar arasında 7'inci sırada yer almaktadır.

Bölge içerisinde Şamahı en yüksek kişi başı sanayi hasılasına sahip olup, bölge ortalamasının yaklaşık iki katı bir değere sahiptir. Şamahı, kişi başına sanayi hasılasının büyüklüğü açısından idari rayonlar arasında 22'inci sırada yer alırken, Ağsu 49, Gobustan 50, İsmayıllı'da 55'inci sırada yer almaktadır.

Tablo 17: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Sanayi Üretim Değeri (Manat) (2007)

	Kişi Başına Sanayi Üretim Değeri	Bölge Sıralaması
Azerbaycan	2,527.0	-
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	51.0	7
- Ağsu	27.8	49
- İsmayilli	18.2	55
- Gobustan	27.6	50
- Şamahı	107.6	22

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge sanayi ürünleri üretiminde özel sektörün payı yıllar itibariyle devamlı bir artış göstermektedir. 2004 yılı itibariyle sanayi ürünleri hacminde özel sektörün payı %20.4 iken, bu pay, 2005'te %42.7'ye, 2006'da %54.8'e ve 2007'de ise %73.6 düzeyine yükselmiştir. Sanayi ürünleri hacminde devlet sektörünün payı ise 2007 yılı itibariyle %26.4'tür.

Sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısına bakıldığında, istihdamın artış gösterdiği dikkati çekmektedir. 2000 yılı itibariyle 1,232 olan sanayi sektörü istihdamı, 2000–2007 döneminde %26.5 artarak 1,559 düzeyine yükselmiştir. Bununla birlikte, bölgede sanayi sektöründe çalışan sayısı ülke genelinin çok az bir kısmını oluşturmaktadır. 2007 yılı itibariyle bölgede sanayi sektöründe çalışanların sayısı Azerbaycan genelinin %0.8'ini teşkil etmektedir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi sanayi sektöründeki ortalama ücret düzeyine bakıldığında ise, ortalama ücretlerin 124.1 manat olduğu ve bu ücret düzeyinin Azerbaycan genelindeki ortalama ücret düzeyinden (344.8 manat) yaklaşık olarak %65 daha düşük olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 17: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Sanayi Göstergeleri (2007)

	Tesis Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Kişi)	Aylık Ortalama Ücret (Manat)	Sabit Sermaye Stoku (Milyon Manat)
Azerbaycan	2,796	194,500	344.8	28,476.0
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	38	1,559	124.1	40.2
- Ağsu	8	412	155.3	14.7
- İsmayilli	9	313	115.4	9.3
- Gobustan	8	178	150.9	2.2
- Şamahı	13	656	100.4	13.9

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölgede sanayi sektöründeki sabit sermaye stoku (esas istihsal fonları), 2007 yılı itibariyle, 40.2 milyon manat olup, ülke genelinin %0.1 gibi küçük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Alt Rayonlarında Sanayi Sektörünün Yapısı

<p>AĞSU RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Meyve suyu (meyve şırası)• Tavukçuluk ürünleri (yurtiçi ve yurtdışı pazarlara yönelik)	<p>İSMAYILLI RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Tekstil (Halı, Çorap)• Ağaç işleme, Mobilya• Süt Ürünleri• Ayçiçeği Yağı• Deri İşleme ve Saraciyeye• Tavukçuluk ürünleri• Şarap üretimi
<p>ŞAMAHI RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Otomobil• Televizyon ve ekipmanı	<p>GOBUSTAN RAYONU</p> <p>Rayonda mevcut sanayi tesisleri;</p> <ul style="list-style-type: none">• Taş ocakçılığı ve işleme• Tuğla, briket (kerpiç) üretimi

2.6.3. Gelir (Hasıla) Düzeyi

- ❖ *Bölgede gerçekleşen toplam hasıla Azerbaycan genelinin %0.5 gibi oldukça düşük bir bölümünü oluşturmaktadır. Toplam hasılanın büyüklüğü açısından bölge, Kelbecer-Lacin ve Yukarı Karabağ'den sonra en düşük hasılaya sahip üçüncü bölgedir.*
- ❖ *2008 yılı itibariyle Bölgede kişi başına düşen hasıla 1,210 manat olup, bu ülke genelinin %23'ü kadardır.*

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde 2008 yılı itibariyle toplam hasıla 336.9 milyon manat olup, bölge Azerbaycan genelinde gerçekleşen hasıla düzeyinin %0.5 gibi oldukça düşük bir kısmını oluşturmaktadır. Bölge, hasıla düzeyinin büyüklüğü açısından, ekonomik rayonlar arasında Kelbecer-Lacin ve Yukarı Karabağ'den sonra en düşük hasılaya sahip üçüncü bölgedir.

Tablo 18: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Toplam Hasıla Düzeyi
(Milyon Manat, Cari Fiyatlarla)

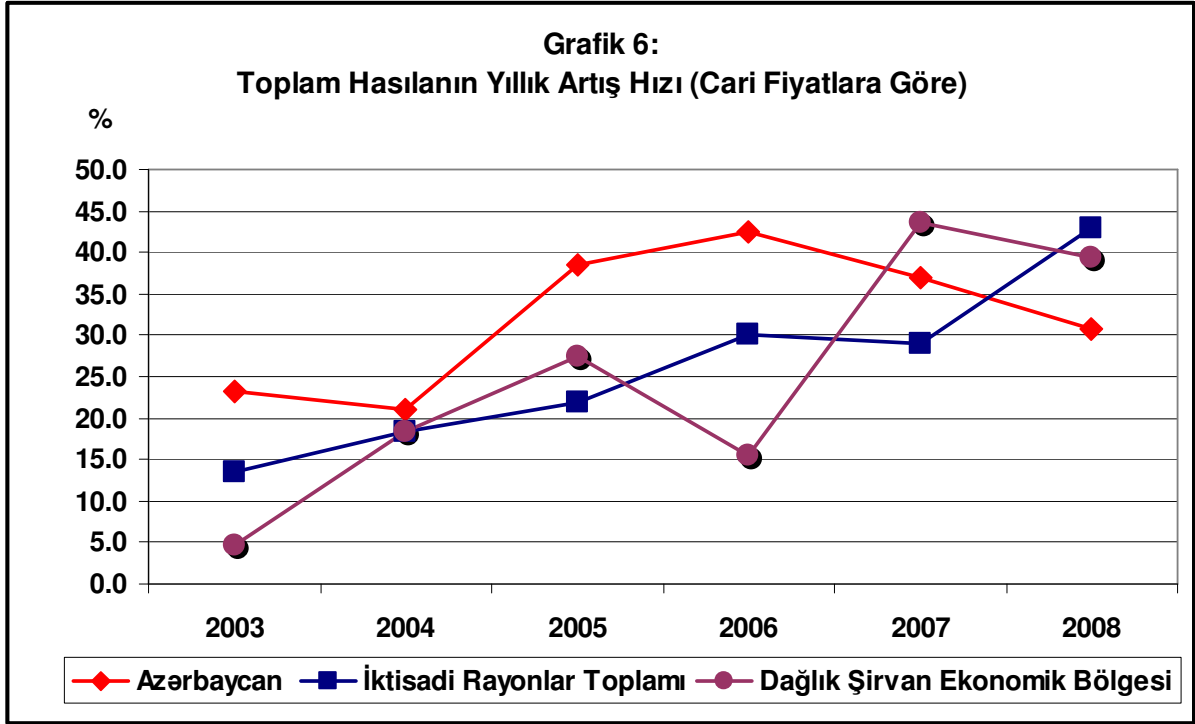
	2003	2008 (*)	Dönemsel Değişim (%)	Ortalama Yıllık Artış (%)
Azerbaycan	10,490.4	45,205.1	330.9	29.2
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	98.6	336.9	241.7	24.6
- Ağsu	24.7	88.5	258.3	25.5
- İsmayilli	32.1	100.4	212.8	22.8
- Gobustan	17.0	54.6	221.2	23.3
- Şamahı	24.8	93.5	277.0	26.5

(*): 2008 yılına ait idari rayonlar bazında toplam hasıla değerleri verilirken, bölgelerin 2006 yılı toplam hasıla içindeki payları dikkate alınmış ve 2008 yılı Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için verilen toplam hasıla değerine oranlanmıştır.

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Tablodan da görüleceği gibi, 2003–2008 döneminde Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi toplam hasılasının gelişimi, gerek dönemsel gelişim gerekse ortalama yıllık artış oranı açısından Azerbaycan genelinin altında bir değişim göstermiştir. Bölge toplam hasılası 2003–2008 döneminde %242 oranında toplam artış gösterirken, Azerbaycan genelinde %331 oranında bir artış yaşanmıştır. Yine bu dönem içinde bölge hasılası yıllık ortalama olarak %24.6 oranında artarken, ülke hasılası %29.2 oranında ortalama yıllık artış sağlamıştır.

Bölge içerisinde toplam hasılanın en fazla artış gösterdiği idari rayon, Şamahı'dır. 2003-2008 döneminde toplam hasıla, Şamahı'da %277 artarken, Ağsu'da %258, Gobustan'da %221 ve İsmayilli'da ise %213 oranında artış gerçekleşmiştir.

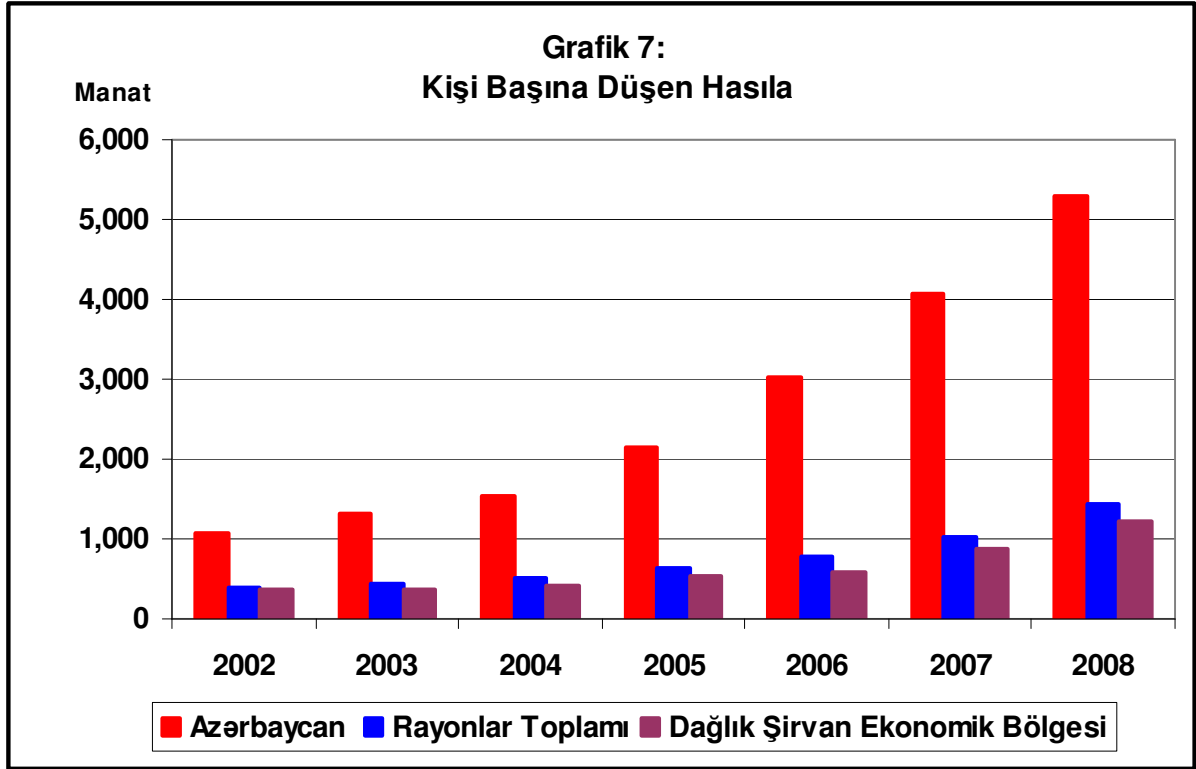

2003–2008 dönemi itibariyle kişi başına düşen hasıla düzeyi incelendiğinde, 2003'te 375 manat olan kişi başına hasılanın, 2008'de 1,210 manat düzeyine yükseldiği dikkati çekmektedir. Bu dönem içinde bölge kişi başına hasılası %223 oranında artarken, ülke genelinde kişi başına hasılda %316 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

Tablo 19: Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi Kişi Başına Düşen Hasıla
(Manat, Cari Fiyatlarla)

	2003	2008	Dönemsel Değişim (%)	Ortalama Yıllık Artış (%)
Azərbaycan	1,269.1	5,281.0	316.1	28.5
Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	375.0	1,209.9	222.6	23.4
- Ağsu	374.8	1,267.9	238.3	24.4
- İsmayilli	425.2	1,269.3	198.5	21.9
- Gobustan	462.0	1,365.0	195.5	21.7
- Şamahı	292.9	1,021.9	248.9	25.0

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti, Devlet İstatistik Komitesi

Bölge içerisinde kişi başına hasılanın en yüksek olduğu rayon Gobustan'dır. 2008 yılı itibariyle Gobustan'da kişi başına hasıla 1,365 manat iken, İsmayıllı'da 1,270 manat, Ağsu'da 1,268 manat, ve Şamahı'da ise 1,021 manattır.

3. BÖLGESEL GELİŞMEDE DEVLET POLİTİKASI ve GİRİŞİMCİLERE DESTEK MİLLİ FONU

3.1. Bölgesel Gelişmede Devlet Politikası

Azerbaycan hükümeti tarafından rayonlardaki işgücünün, doğal ve ekonomik kaynakların etkin kullanımı, petrol dışı sektörlerin gelişmesinin hızlandırılması, tarımsal reformun genişletilmesi, istihdamın artırılması, yoksulluğun azaltılması, altyapının yenilenmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi, yeni teknolojiye sahip işletmelerin ve yeni iş alanlarının yaratılması amacıyla geçmiş dönemde iki kapsamlı program uygulamaya koyulmuştur.

Bunlardan birincisi, “2004-2008 Dönemi İçin Azerbaycan Cumhuriyeti Rayonlarının Sosyo-Ekonomik Kalkınması” başlıklı devlet programı olup, diğeri ise “Baku Şehrinin Yerleşim Yerlerinin 2006-2007 Yılları Sosyo-Ekonomik Kalkınmasının Hızlandırılmasına İlişkin Tedbirler” programıdır.

Uygulanan bu programların neticesinde; 2004-2008 döneminde reel GDP 2.6 kat artış göstermiş, yüzde 47’si yabancı sermaye olmak üzere ülkeye 33.5 milyar AZN’lik yatırım yapılmıştır.

Programların uygulandığı beş yıllık dönem boyunca yüzde 40’ı rayonlarda olmak üzere 27,500 yeni işletme faaliyete geçerek; 547,500 kişisi sürekli olmak üzere 766,000 kişilik istihdam yaratılmıştır. 2008 yılı sonuçlarına göre, petrol dışı sektörler programların uygulandığı dönemde 1.8 kat büyüyerek özel sektörün GDP içindeki payı yüzde 85’lere ulaşmıştır.

Ekonomideki hızlı büyümenin yanısıra, toplum refahını yansıtan göstergelerde de önemli iyileşmeler sağlanmıştır. 2003-2008 döneminde hanehalkı geliri 4 kat, çalışanların ortalama ücreti 3.5 kat artış göstermiştir.

Bilhassa tarım sektöründe Azerbaycan halkının yiyecek ihtiyacının ülke kaynaklarından karşılanmasını sağlamak amacıyla önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. “Çiftçilere Devlet Yardımı” kanunu çerçevesinde tarımsal üretimde kullanılan gübre, motor yağları ve yakıt giderlerinin %50’si devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu kanunun sayesinde tarımsal üretimde çok önemli artışlar kaydedilmiştir. 2003 yılı ile karşılaştırıldığında 2008 yılında buğday üretimi yüzde 21.4, patates üretimi %40.1, sebze üretimi yüzde 17.4, karpuz üretimi yüzde 14.3, meyve üretimi yüzde 24.6, üzüm üretimi yüzde 78.1’lik bir artış göstermiştir.

Azerbaycan'da 2009-2013 yılları için uygulanacak olan "2009-2013 Dönemi Azerbaycan Cumhuriyeti Rayonlarının Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Devlet Programı", petrol dışı sektörlerin gelişiminin hızlandırılması, dengeli ve sürdürülebilir bölgesel sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve ülke halkının refah seviyesinin arttırılmasını hedeflemektedir.

Belirlenen bu hedeflere ulaşılması için devlet programında aşağıdaki faaliyetlerin yerine getirilmesi sağlanacaktır:

- Ülkenin doğal kaynaklarının ve işgücü potansiyelini etkin bir şekilde kullanarak petrol dışı sektörlerde hızlı bir gelişme sağlamak,
- Altyapının iyileştirilmesi için gerekli önlemleri almak,
- İş ortamının iyileştirilmesi ve girişimciliğin geliştirilmesi için önlemleri almak ve yürürlüğe koymak,
- Ülke ekonomisinin gelişmesi için yatırımları cezbetmek,
- İhracata yönelik malların üretimini arttırmak,
- Modern bir altyapı oluşturmak ve mevcut altyapıyı da uluslararası standartlara çıkarmak,
- Halkın kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanmasını sağlamak,
- İstihdamı artırıcı önlemlerin uygulamasını devam ettirmek,
- Yoksulluğu azaltmak.

Programda, Azerbaycan'da petrol dışı sektörlerin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin hayata geçirilmesinin, ihracata yönelik ürünlerin üretimini arttıran iktisadi mekanizmaların uygulanması ile mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Ülkenin ihracat potansiyelinin geliştirilmesi, Azerbaycan mal ve hizmetlerinin dış pazarlara satılması, bunun için elverişli ortamın yaratılması ve ülke ekonomisinin dünya ekonomisine entegrasyonunu temin edilmesinin gelecek yıllarda da öncelikli amaç olacağı belirtilmektedir.

Programda bilhassa Azerbaycan ekonomisi ile ilgili olarak petrol dışı sektörlerin güçlendirilmesi, ekonomik altyapı da dahil olmak üzere altyapının iyileştirilmesi, ihracata yönelik sektörlerin ve yatırımların desteklenmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi, ülkenin doğal ve işgücü kaynaklarını verimli

kullanılmasına yönelik yeni yatırımların teşvik edilmesi, tarım sektörünün ve tarımsal ürünlerin üretiminin artırılması konularına özel önem verildiği belirtilmektedir.

2009–2013 yılları arasını kapsayan devlet programının ekindeki eylem planında, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde tarım ve sanayi üretiminin artırılması amacıyla desteklenecek iktisadi faaliyetlere yönelik olarak belirlenen eylemler ise şu şekildedir.

Rayon	Eylemin Konusu	Uygulayıcı Kuruluş
DAĞLIK ŞİRVAN İKTİSADİ RAYONU	Tarım ürünleri üretim ve işlenmesinin gelişiminin desteklenmesine devam edilmesi	Tarım Bakanlığı
	Rayonda yerel veteriner noktalarının inşası	Tarım Bakanlığı
Ağsu Rayonu	Pamuk ve tahıl ürünlerinin geliştirilmesinin desteklenmesine devam edilmesi	Tarım Bakanlığı
	Rayon veteriner idaresinin oluşturulması ve teçhizatının temini	Tarım Bakanlığı
İsmayilli Rayonu	Hayvancılık, tavukçuluk, arıcılık, meyvecilik, üzümçülük ve şarapçılığın gelişiminin desteklenmesi	Tarım Bakanlığı
	Geleneksel bakır işlemciliği ve diğer yöresel sanat ürünlerinin üretiminin desteklenmesi	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Gobustan Rayonu	Tahıl üretimi, hayvancılık ve tavukçuluğun gelişiminin desteklenmesi	Tarım Bakanlığı
	Rayondaki tarımsal faaliyetlerin yeni teknolojiye sahip makine teçhizatlarla gerçekleştirilmesinin temini	Tarım Bakanlığı, “Agro-Leasing” OJSC
Samahı Rayonu	Tahıl üretimi, hayvancılık, tavukçuluk, arıcılık, meyvecilik, üzümçülük ve şarapçılığın gelişiminin desteklenmesine devam edilmesi	Tarım Bakanlığı
	Tarım nüfusunun tarımsal hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması ve geliştirilmesi	Tarım Bakanlığı, “Agro-Leasing” OJSC
	Sanayi üretiminin geliştirilmesi ve desteklenmesi	Sanayi ve Enerji Bakanlığı

3.2. Girişimcilere Destek Milli Fonu

Girişimcilere Destek Milli Fonu'nun amacı, Azerbaycan'da girişimciliğin geliştirilmesi ve işletme faaliyetlerinin artırılması amacıyla mali açıdan destek vermektir

Fonun görevleri;

- Azerbaycan'da girişimciliğin geliştirilmesine mali açıdan destek vermek için tedbirler uygulamak;
- Girişimciliğin geliştirilmesine destek amacıyla finansal kaynakların temin edilmesi ve verimli kullanılması amacıyla devletin iktisat politikasının hayata geçirilmesini desteklemek,
- Girişimciliğin geliştirilmesine yönelik programlara finansal destek sağlamak,
- Ekonominin birincil gelişim yönleri ve buna yönelik yatırım proje ve programlarının hayata geçirilmesinde finansal destek sağlamak,
- Girişimciliğin, güçlü rekabetin ve mal piyasasının gelişmesini, yeni işyerlerinin yaratılmasını temin eden, bölge ve rayon programlarının ve yatırım projelerinin oluşturulup hazırlanmasına ve hayata geçirilmesine iştirak etmek,
- Kuruluş kanununa uygun olarak diğer görevleri yerine getirmek.

Girişimcilere Destek Milli Fonu tarafından Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde 2002–2008 dönemini kapsayan 6 yıllık süre içerisinde toplam 343 projeye 12.4 milyon manatlık kredi kullanılmış ve bölgede 2,463 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bölge genelinde fondan yararlanan proje sayısı, ülke genelinin %4.7'sini oluştururken, kullanılan kredi miktarı %3.7'sini teşkil etmektedir.

Tablo 20: Girişimcilere Destek Milli Fonu Tarafından Kullanılan Krediler

	Azerbaycan	Dağlık Şirvan Ekonomik Bölgesi	Bölge/Ülke (%)
2002-2008 Dönemi			
- Proje Sayısı	7,350	343	4.7
- Verilen Kredi Toplamı (Bin Manat)	335,623.5	12,432.4	3.7
- Yaratılan İstihdam	74,615	2,463	3.3

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti, Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Girişimcilere Destek Milli Fonu

4. SWOT ANALİZİ VE GELİŞİM BİLEŞENLERİ

Bu bölümde, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinin güçlü ve zayıf yönlerini, bölge için fırsat ve tehdit yaratan koşulları irdeleyen genel bir analiz (SWOT Analizi) yer almaktadır.

Bölge veya topluluğun içinde yer alabileceği veya rekabet edebileceği faaliyetlerdeki veya piyasalardaki kritik başarı faktörlerinin belirlenmesi, güçlü ve zayıf yanların tespit edilmesi için kaynak profilinin kritik başarı faktörleriyle karşılaştırılması ve en nihayet güçlü ve zayıf yanların, kaynakların ya da becerilerin yeterli bir rekabet avantajı yaratıp yaratmayacağını görülebilmesi amacıyla, benzer bölge veya topluluklarla karşılaştırılması stratejik gelişme planlamasının önemli bir adımını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde yer alan ilgili kurum ve müdürlükler, sanayi ve turizm sektöründeki müteşebbisler ile sivil toplum örgütleriyle yapılan toplantı ve görüşmelerin sonucunda bölgenin ilgili sektörlerdeki güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmuş ve gelişme stratejileri değerlendirilmiştir.

4.1. SWOT Analizi

SWOT analizinin bileşenlerinden güçlü yönler, esas itibariyle sahip olunan beşerî ve fizikî kaynaklardan ve rekabetçilik özelliğinden kaynaklanmaktadır. İçsel unsurlar içerisinde yer alan güçlü yönler, ön plana çıkartılacak ve korunacak unsurları içermektedir. Mevcut yapı içerisinde ve içsel unsurlar altında yer alan zayıf yönler ise, tedbir alınması, geliştirilmesi ve giderilmesi gereken özellikleri içermektedir.

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none">İklim çeşitliliğinin ve toprak verimliliğinin tarıma elverişli olması,Yatırımlar için istikrarlı bir ekonomik ortam yaratılması için siyasi iradenin bulunması,Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve petrol dışı sektörlerin gelişiminin hükümetin öncelikli program konuları arasında yer alması,Rayonların ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlamak için Devlet Programının uygulanması,Ülkede gelişmiş bir tarım kültürünün bulunması,Tarımsal üreticilerin, toprak vergisi dışında bütün vergilerden muaf tutulması,Kalifiye olmayan işgücü temininde sorun	<ul style="list-style-type: none">Teknolojik alt yapının yetersiz olması,Üretim girdilerinin miktar ve nitelik açısından yetersiz olması,Üretim girdilerinin temininde dışa bağımlılık oranının ve maliyetlerin yüksek olması,Verimli toprakların çok parçalı bir görünüm arz etmesi,Gelişmiş sulama sistemlerinin bulunmaması,Ülkede kurumsallaşma ve hukuki yapıda kısmen eksiklikler bulunması,Finans sektörünün yeterince gelişmemesi,Kayıt dışı ekonominin haksız rekabete yol açması,Ambarların ve soğuk hava depolarının

<p>bulunmaması,</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşgücü maliyetlerinin ülke geneline göre çok düşük olması, • Enerji maliyetlerinin düşük olması, • Ülkede, az sayıda ürün dışında, devlet kontrolü ve tekelci bir piyasa yapısının bulunmaması, • Kişi başına tarımsal ve sanayi ürün tüketiminin artış eğiliminde olması, • Yurtiçinde önemli tüketim ve ticaret merkezlerine yakın olması, • Ülkenin ve dolayısıyla bölgenin Orta Asya ve Hazar Bölgesi gibi potansiyel pazarlara yakın bir coğrafyada yer alınması, • Şarapçılık konusunda kültürel birikimin olması, • Endemik bitki örtüsünün varlığı, • Hayvancılık faaliyetlerine elverişli coğrafya ve iklim yapısı, • Orman varlığı, • Termal su kaynaklarının varlığı, • Ulaşım altyapısı ve diğer altyapı yatırımlarına yönelik yatırımların hız kazanması. 	<p>yetersiz olması,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lojistik imkanların yeterince gelişmemesi, • Gümrük uygulamalarının istenilen düzeyde ve standartta bulunmaması ve buna bağlı sorunların yaşanması, • Ülke kredibilitésinin düşüklüğü nedeniyle özel sektör yatırımcılarının dış finansman temininde güçlük yaşaması, • Serbest piyasaya intibak sürecinin devam etmesi. • Sanayi üretiminde çeşitliliğin bulunmaması, • Bölgenin genel olarak göç vermesi ve bu göçün genelde çalışma yaşındaki işgücünden oluşması, • Kırsal alandaki ulaşım altyapısının yetersizliği, • Tarımsal üretim planlamasının yapılmaması, • Yabancı sermaye yatırımlarının yetersizliği, • Bölgede özellikle turizm kaynaklarının bulunduğu yerlerde turizm tesislerinin yetersizliğinin, gelen turist sayısının ve turizm gelirlerinin düşük kalmasına neden olması, • Tanıtım faaliyetlerinin yetersizliğinin, başta turizm olmak üzere birçok sektörün gelişimini olumsuz etkilemesi, • Sanayi alt yapısında yetersizliklerin bulunması, • 'Hollanda Hastalığı'nın makro ekonomik açıdan handikap yaratması.
<p>FIRSATLAR</p>	<p>TEHDİTLER</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkede üretim teknolojisinin eskimesine bağlı olarak bilhassa teknolojik olarak yeni yatırım ihtiyaçlarının doğması, • Azerbaycan'ın çeşitli ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmalarının yapmış olması, • Ülke genelinde iş ortamını potansiyel yatırımcılar açısından cazip hale getirecek teknik ve hukuki bağlamda çeşitli düzenlemelerin yapılmış olması, • Petrol gelirlerinden sağlanan fonların öncelikle altyapı yatırımları için kullanılıyor olması, • Ülke genelinde yabancı sermayeye sıcak bakılması, • Ülke ve bölge genelinde nüfusun ve kişi başına düşen ortalama gelir seviyesinin artış eğiliminde olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karayolu taşımacılığının altyapı ve üstyapı eksiklikleri, • Ekonomide enflasyonist bir baskının söz konusu olması, • Ulusal para biriminin aşırı değerlenmesi ve bunun ithalatı artırıcı etkide bulunması, • Gelir dağılımının dengesiz olması, • Bürokratik engellerin bulunması, • Karabağ sorununun çözülmemiş olması, • Bilhassa imalat sanayi üretimindeki standartların, dünya standartlarına yeterince uyumlu olmaması nedeniyle ihraç potansiyelini zayıflatması • Ticari kazancın kolaylığı ve cazibesi nedeniyle, petrol dışı sanayi yatırımı faaliyetlerine yeterince kaynak aktarılmaması.

4.2. Gelişim Bileşenlerinin Bulunabilirliği

Ekonomik gelişmeyi doğrudan etkileyen ve bu sebeple de “**Gelişim Bileşenleri**” olarak adlandırılabilir olan coğrafi yapı, teknik ve sosyal alt yapı ile turizm sektörünün yeterlilikleri, sermayenin, hammaddenin, teknolojinin ve iş gücünün vb. bulunabilirlikleri açısından Dağlık Şirvan ekonomik bölgesindeki mevcut durum aşağıda verilmiştir.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için belirlenen 20 gelişim bileşeninin yedisinin yeterli, altısının kısmen yeterli, yedisinin ise yetersiz olduğu değerlendirilmektedir.

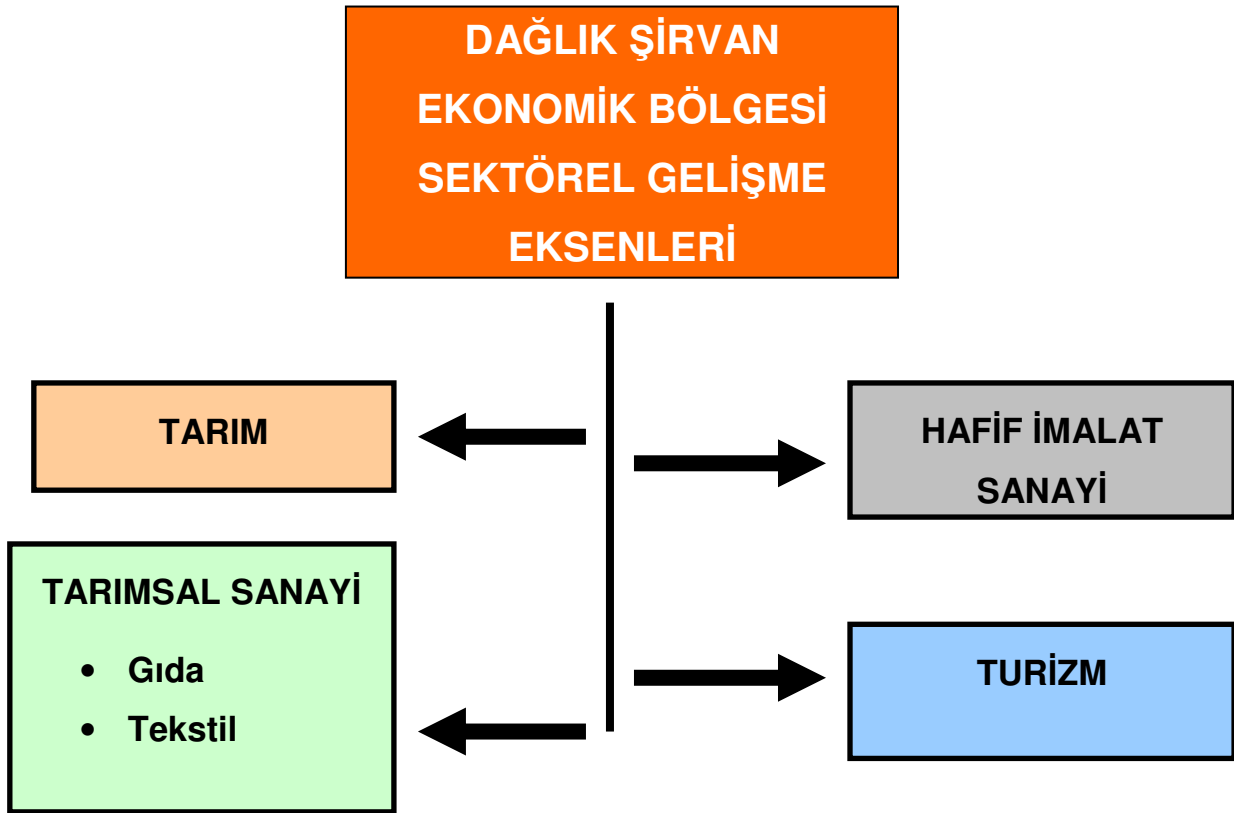
BİLEŞENLER		BULUNABİLİRLİK DÜZEYİ		
		Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz
Coğrafi Yapı		✓		
Pazara Yakınlık			✓	
Teknik Alt Yapı	Kara Yolu Ulaşımı		✓	
	Demir Yolu Ulaşımı	✓		
	Hava Yolu Ulaşımı			✓
	Deniz Yolu Ulaşımı			✓
	Liman			✓
	İletişim	✓		
	Enerji	✓		
Sosyal Alt Yapı	Eğitim		✓	
	Sağlık		✓	
Turizm Kaynaklarının Bulunabilirliği			✓	
Turizm Altyapı Yatırımları				✓
Teknoloji				✓
Girişimci Potansiyelinin Varlığı				✓
İşgücü		✓		
Üst Düzey Yönetici ve Teknik Personel		✓		
Sermaye			✓	
Hammadde		✓		
Sanayi Altyapısı				✓

5. DAĞLIK ŞİRVAN EKONOMİK BÖLGESİ GELİŞİM POTANSİYELİ

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilir potansiyelleri dikkate alındığında, bölgenin temel olarak dört ana sektör çerçevesinde gelişme potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sektörel gelişme eksenleri, bölgenin tarım (bitkisel üretim ve hayvancılık) gibi geleneksel yapı arz eden sektörü kapsadığı gibi, aynı zamanda yeni gelişim alanlarını içeren sektörleri (hafif imalat sanayi, turizm ve tarımsal sanayi) de kapsamaktadır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi sektörel gelişme eksenleri tespit edilirken; yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş ve bölgede rekabet gücünün artırılması, istihdam yaratılması, sosyal kalkınmanın sağlanması ve bölgesel gelişmenin sağlanması temel gelişme stratejileri dikkate alınmıştır.

Bu kapsamda, tarımsal yapının etkinleştirilmesi, sanayi ve hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması amacıyla yönelik olarak aşağıda belirtilen sektörler ön plana çıkmıştır.

1. Tarım

Tarım, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinin geleneksel sektörlerinden birini oluşturmaktadır. Bölge hasılası içinde, 2007 yılı itibariyle, %72 civarında payı olan tarım sektörü, sermaye birikiminin de kaynağını oluşturmaktadır. Azerbaycan tarımsal üretimi içinde %4.2'lik bir paya sahip olan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde, özellikle tahıl ürünleri üretimi yapılmakta olup, bölge buğday üretiminde Azerbaycan genelindeki üretimin %10'unu, arpa üretiminde ise %12.5'ini karşılamaktadır.

Bölge bitkisel ürünler üretiminde önemli olan bir diğer üretim konusu da üzümdür. Sovyetler Birliği döneminde yaklaşık olarak 25,000 hektar alanda üzüm yetiştiriciliği yapılan Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde yine o dönemde 240,000 ton civarında şarap üretimi yapılmaktaydı. Ancak, Gorbaçov döneminde şarap üretiminin yasaklanmasıyla birlikte, üzüm bağları sökülmüş ve yerlerine tahıl ürünleri ekimi yapılmıştır. Son yıllarda üzüm yetiştirmeye yönelik ekilen alanların miktarında artışlar yaşanmakla birlikte üzüm yetiştirilen alan toplamı 1,835 hektara, üretim düzeyi ise 7,815 tona yükselmiştir.

Bölgenin sahip olduğu tarımsal potansiyelin etkin olarak kullanılması ve tarımsal üretim kapasitesinin artırılması, tarımsal üretimde çeşitliliğin sağlanması, verim düzeyinin yükseltilmesini ve sürdürülebilir bir tarımsal üretimi hedefleyen bu yatırım eksenini, zaman boyutu dikkate alındığında kısa vadede gerçekleşmesi mümkün olabilecek yatırım grubunu oluşturmaktadır.

Bölgenin tarım kümelenmesinde öncü bölge olmasını, sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılmasını ve sanayiye girdi oluşturacak üretimi (endüstriyel üretim) sağlayacak bir yapının sağlanması, bölge tarım politikasının ana amaçlarını kapsamaktadır.

2. Tarımsal Sanayi

Bölge tarımsal üretiminin değerlendirilmesi ve katma değer artırılmasını amaçlayan bu yatırım eksenini, bölgede halen mevcut olan imalat sanayi alt dallarından biridir. Gıda ve tekstil sanayilerinin alt dallarını içeren bu yatırım konuları, emek yoğun sanayi dallarını içermesi nedeniyle, istihdam politikası açısından da önem arz etmektedir.

3. Hafif İmalat Sanayi

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde imalat sanayi pek gelişmemiş olup, imalat sanayi çeşitlilik arz etmemektedir. Bölge imalat sanayi daha ziyade tarımsal kaynak potansiyeline bağlı olarak gelişim göstermiş ve günümüzde ise bu yapı çok değişmemiştir. Bölge hasılası içinde %8.8 olan sanayi sektörü, ülke geneline ait sanayi hasılası içinde ise on binde altı gibi çok düşük bir pay oluşturmaktadır.

Bölge imalat sanayinin gelişmesi ve Azerbaycan imalat sanayi içindeki payının daha da üst düzeylere çıkarılması açısından, imalat sanayinde; firmaların yüksek girişimcilik gücüne sahip, özgün tasarım ve marka yaratabilen, teknoloji üreten, yenilikçi ve kurumsallaşmış bir yapıya dönüşmesi büyük önem arz etmektedir.

4. Turizm

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinin sektörel gelişim eksenlerinden olan turizm, bölgede gelişme potansiyeli yüksek olan yatırım alanlarından birini oluşturmaktadır. Bölgede başta Şamahı olmak üzere, İsmayılı ve Gobustan rayonları tarihi ve turistik değerlerin sayıca fazla olması, bölgenin sahip olduğu coğrafi özellikler turizm yatırımlarını cazip kılmaktadır. Ancak, bu bölgelerin turizm alt yapısına ve özellikle de turizm tesislerine yönelik yatırım eksikliğinin bulunması, turizm gelirlerinin de düşük kalmasına neden olmaktadır.

5.1. Önerilen Yatırım Konularının Değerlendirme Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

5.1.1. Değerlendirme Kriterleri

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularının değerlendirilmesinde; tarım ve hayvancılık, turizm ve sanayi sektörüne yönelik olmak üzere üç ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları; *Pazar Olanakları, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Lojistik, İşgücü, Enerji, Yakıt ve Su, Arazi Durumu, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Özendirme Önlemleri ve Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma* olmak üzere 10 kriter açısından değerlendirilmiştir. **Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı; 1-3** arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Turizm sektörü için önerilen yatırım konuları; *Coğrafi Konum, İklim Koşulları, Çevre Koşullarına Uygunluk, Pazar Olanakları, Sosyal ve Kültürel Çevre, Nitelikli İşgücü, Üst Düzey Yöneticilerin Sağlanması, Ulaşım Olanakları, Enerji, Yakıt ve Su, İletişim Olanakları, Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma, Özendirme Önlemleri ve Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)* gibi 15 kriter açısından değerlendirilmiştir. **Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı**; 1–3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1–10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise; *Pazar Olanakları, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Taşıma, İşgücü, Enerji ve Yakıt, Su, Arazinin Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Artıkların Atılması, Özendirme Önlemleri, Yan Sanayiye Yakınlık, Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Personelin Sağlanması, İletişim İmkânları, Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma ve Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)* gibi 15 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine **her bir yatırım konusu için toplam** faktör puanı; 1–3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1–10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, kârlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır.

B Grubu: Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmeyle birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

C Grubu: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak bölgede belirli bir

altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

Buna göre sektörler itibariyle belirlenen yatırım konularının grup puan aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Sektörler	A Grubu Puan Aralığı	B Grubu Puan Aralığı	C Grubu Puan Aralığı
TARIM ve HAYVANCILIK	190 +	160 – 190	0 – 160
TURİZM	310 +	260 – 310	0 – 260
SANAYİ	240 +	200 – 240	0 – 200

5.1.2. Potansiyel Yatırım Konuları

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için potansiyel faaliyet alanları belirlenirken, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanmasına özen gösterilmiş, öncelikle bölgedeki doğal kaynak potansiyeli göz önünde tutulmuştur. Tarım, hayvancılık, orman varlığı, turizm ve enerji kaynaklarından meydana gelen doğal kaynak potansiyeli, öncelikle ve kolaylıkla değerlendirilebilecek kaynakları oluşturmaktadır. Bölgedeki mevcut kaynakların öncelikle değerlendirilmesi, yaratılan katma değer önemli bir kısmının bölgede kalmasını sağlayacağı gibi, aynı zamanda sermaye birikiminin hızlı bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır. Orta ve uzun dönemde sermaye birikiminde sağlanan bu gelişmeler sektörel bağlantılar da dikkate alınarak, yeni sanayilerin gelişmesi açısından bir kaynak transferinin gerçekleşmesini de sağlayacaktır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi ekonomisinde tarım ve hayvancılık sektörünün ağırlığı da dikkate alındığında, doğal kaynak potansiyeline öncelik verilmesinin gerekliliği çok açıktır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinde doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında özellikle yurtiçi talebi ve ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelecek vaat eden belli yatırımların yapılması da bölge sanayisi açısından önem arz etmektedir.

Ön araştırmalar, yerinde yapılan incelemeler ve gerek bölgede yer alan rayon temsilcileriyle gerekse sektör uzmanlarıyla yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler

sonucunda, Dağlık Şirvan ekonomik bölgesine yönelik önerilen yatırım konuları, ana sektörel gelişme eksenleri bazında aşağıda verilmektedir:

1. Tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Tarım ve Hayvancılık Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

- Üzüm yetiştiriciliği
- Tıbbi bitkiler yetiştiriciliği
- Sığır yetiştiriciliği ve süt hayvancılığı
- Kanatlı kümes hayvanları yetiştiriciliği ve yumurta üretimi
- Arıcılık

2. Tarımsal sanayi sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Tarımsal Sanayi Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

Gıda ürünleri ve içecek imalatı:

- Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı
- Kümes hayvanları etlerinin imalatı
- Su şişeleme
- Soğuk hava deposu
- Meyve suyu imalatı
- Ham, sıvı ve katı yağların imalatı
- Süt işleme tesisi (yağ, peynir çeşitleri imalatı)
- Hazır hayvan yemi (karma yem) imalatı
- Şarap imalatı
- Şekerleme imalatı
- Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri) imalatı
- Yumurta violü üretimi

Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri İmalatı:

- İç giyim eşyası imalatı

Deri İşleme ve Deri Ürünleri imalatı:

- Ayakkabı, terlik vb. imalatı
- Hediyeelik deri eşya ürünleri imalatı

3. Hafif imalat sanayi sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Hafif İmalat Sanayi Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

- Yonga levha imalatı
- Ahşap mutfak ürünleri imalatı
- Ahşap kapı imalatı
- Kağıttan yapılan ev eşyası ve sıhhi malzemeler ile tuvalet gereçlerinin imalatı
- Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı
- Soğutma ve havalandırma donanımı imalatı (evde kullanıma yönelik olanlar hariç)
- PVC esaslı kapı ve pencere imalatı

4. Turizm sektörüne yönelik önerilen yatırım konuları:

Turizm Sektörüne Yönelik Potansiyel Yatırım Konuları;

- Butik Otel
- Termal Otel (SPA)
- Yeme, içme ve konaklama tesisleri

5.2. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesinin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak belirlenen 30 yatırım konusunun 12'si A grubunda, 18'i ise B grubunda yer almaktadır.

A grubu içerisinde bulunan ve sorunsuz yatırım konuları arasında yer alan yatırım konularından 5'i tarım ve hayvancılık sektöründe, 7'si de tarımsal sanayide yer almaktadır.

B grubundaki belirli koşullara ve ön hazırlıklara bağımlı yatırım konularından 3'ü turizm sektöründe, 8'i tarımsal sanayi ve 7'si ise hafif imalat sanayinde bulunmaktadır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için önerilen gerek A, gerekse B grubu yatırım konuları, ön değerlendirme niteliğinde olup uygulanabilirlikleri, teknik, ekonomik ve malî yapılabirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, potansiyel yatırımcıların Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi ve alt rayonlarında yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularının görece üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi, tarım ve hayvancılık, turizm ve sanayi sektörü için aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 21: Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Üzüm Yetiştiriciliği		Tıbbi Bitkiler Yetiştiriciliği		Sığır yetiştiriciliği, süt hayvancılığı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	9	27	9	27
2. Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16
3. Lojistik	3	7	21	7	21	7	21
4. İşgücü	1	8	8	8	8	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	3	8	24	9	27	8	24
6. Arazi Durumu	3	9	27	9	27	8	24
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	8	8	9	9
8. İklim Koşulları	3	9	27	9	27	9	27
9. Özendirme Önlemleri	2	9	18	8	16	9	18
10. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	8	16	8	16	9	18
Toplam Faktör Puanı			190		193		192
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A		A		A	

Tablo 21 (Devam): Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Tavuk Yetiştiriciliği ve Yumurta Üretimi		Arıcılık	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	9	27	8	24
2. Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	9	18
3. Lojistik	3	7	21	7	21
4. İşgücü	1	8	8	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	3	8	24	9	27
6. Arazi Durumu	3	9	27	9	27
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	9	9
8. İklim Koşulları	3	9	27	9	27
9. Özendirme Önlemleri	2	9	18	9	18
10. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			193		195
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A	

Tablo 22: Turizm Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Butik Otell		Termal Otel (SPA)		Yeme, İçme ve Konaklama Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Coğrafi Konum	3	7	21	7	21	7	21
2. İklim Koşulları	3	8	24	8	24	8	24
3. Çevre Koşullarına Uygunluk	3	8	24	9	27	8	24
4. Pazar Olanakları	3	7	21	8	24	7	21
5. Sosyal ve Kültürel Çevre	3	8	24	8	24	8	24
6. Nitelikli İşgücü Temini	3	6	18	6	18	6	18
7. Üst Düzey Yöneticilerin Sağlanması	2	6	12	6	12	6	12
8. Ulaşım Olanakları	3	7	21	7	21	7	21
9. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18
10. İletişim Olanakları	3	9	27	9	27	9	27
11. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	2	6	12	6	12	6	12
12. Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	1	7	7	7	7	7	7
13. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	6	12
14. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	8	16	6	12
Toplam Faktör Puanı			271		279		267
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B	

Tablo 23: Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Büyük ve Küçükbaş Hayvan Eti İmalatı		Kümes Hayvanları Etlerinin İmalatı		Meyve Suyu İmalatı		Ham, Sıvı ve Katı Yağların İmalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	9	27	9	27	8	24	9	27
3. Lojistik	2	7	14	7	14	7	14	7	14
4. İşgücü	2	9	18	9	18	8	16	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	2	9	18	9	18	8	16	8	16
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	9	18	9	18	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	9	18	9	18	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			242		242		231		234
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A		A		B		B	

Tablo 23 (Devam): Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Süt İşleme Tesisi		Çiftlik Hayvanları İçin Hazır Yem (Karma Yem) İmalatı		Şekerleme Ürünleri İmalatı		Unlu Mamuller (Ekmek ve Ürünleri) Üretimi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	9	27	8	24	9	27	9	27
3. Lojistik	2	8	16	9	18	8	16	8	16
4. İşgücü	2	9	18	9	18	9	18	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	2	9	18	8	16	9	18	9	18
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	9	18	8	16	8	16	8	16
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	9	18	8	16	9	18	9	18
Toplam Faktör Puanı			244		239		242		242
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		B		A		A	

Tablo 23 (Devam): Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Su Şişeleme		Şarap İmalatı		Yumurta Violü Üretimi		İç Giyim Eşyası İmalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	7	21	8	24	8	24	7	21
3. Lojistik	2	7	14	8	16	9	18	8	16
4. İşgücü	2	9	18	9	18	9	18	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	9	18	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	8	16	9	18	8	16	9	18
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16	8	16	7	14
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	9	18	7	14	6	12
Toplam Faktör Puanı			227		241		237		226
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A		B		B	

Tablo 23 (Devam): Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ayakkabı, Terlik vb. İmalatı		Hediyelik Deri Eşya Ürünleri İmalatı		Yonga Levha İmalatı		Ahşap Mutfak Ürünleri İmalatı	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	7	21	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	8	24	8	24	8	24	8	24
3. Lojistik	2	8	16	8	16	8	16	8	16
4. İşgücü	2	8	16	8	16	8	16	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	9	9	8	8
8. İklim Koşulları	2	8	16	8	16	8	16	8	16
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	9	18	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	8	16	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	7	14	7	14	8	16	7	14
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	6	12	6	12	8	16	7	14
Toplam Faktör Puanı			222		222		236		224
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

Tablo 23 (Devam): Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Ahşap Kapı İmalatı		Kağıttan Yapılan Ev Eşyası ve Sıhhi Malzemeler İle Tuvalet Gereçlerinin İmalatı		Tarım ve Ormancılık Makinelerinin İmalatı		Soğutma ve havalandırma Donanımı İmalatı (evde kullanıma yönelik olanlar hariç)	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	7	21	8	24	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	8	24	7	21	8	24	8	24
3. Lojistik	2	8	16	8	16	8	16	8	16
4. İşgücü	2	8	16	8	16	8	16	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	8	8	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	2	8	16	8	16	9	18	9	18
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	8	16	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	7	14	8	16	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	7	14	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			224		223		233		235
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

Tablo 23 (Devam): Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	PVC Esalı Kapı ve Pencere İmalatı		Soğuk Hava Deposu	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazara Yakınlık	3	7	21	9	27
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	3	7	21	9	27
3. Lojistik	2	8	16	8	16
4. İşgücü	2	8	16	9	18
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	9	9
8. İklim Koşulları	2	8	16	9	18
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	9	18
11. Yan Sanayiye Yakınlık	2	8	16	8	16
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16
13. İletişim İmkânları	1	9	9	9	9
14. Finansman İmkânları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	2	7	14	7	14
15. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	9	18
Toplam Faktör Puanı			223		250
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A	

Bölge imalât sanayine yönelik yapılabilecek yatırım konuları tespit edilirken, yurtiçi talep ve ihracat imkânları, ticarete konu olabilecek mallarda dış ticaretteki rekabet gücü, pazar potansiyeli taşıyan ülkelerin (Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye) ürün bazındaki ithalatı, Azerbaycan'ın ürün bazında dış ticaret yapısı yanı sıra, özellikle doğal kaynak potansiyeline bağlı olarak gelişebilecek sektörlerin ileri ve geri bağlantı etkileri dikkate alınacaktır. Bu bağlamda ileryen bölümlerde Azerbaycanın ürün bazında dış ticaret profili ve Input-Output tablolarından hareketle sektörlerin ileri ve geri bağlantıları belirlenecektir.

5.3. Dış Ticaret Bazında Değerlendirme¹

5.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Bazında Değerlendirme²

Bu aşamada Azerbaycan'da petrol dışı ürünlerin RCA (Revealed Comparative Advantages-Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler) kriterine göre dış ticaretteki rekabet gücünün belirlenmesi ve rekabet gücüne göre sıralanması amaçlanmıştır.

RCA değerleri hesaplanırken aşağıda verilen formül kullanılmıştır³.

$$RCA = \ln [(X_i / X_t) / (M_i / M_t)] * 100$$

Formülde;

X_i : ülkenin i mal grubunda yaptığı ihracatı,

X_t : ülkenin toplam ihracatını,

M_i : ülkenin i mal grubunda yaptığı ithalatı,

M_t : ülkenin toplam ithalatını ifade etmektedir.

RCA'nın alacağı değerlere göre yorumu ise aşağıdaki gibi yapılmaktadır.

$RCA > 50$ ise sektörün rekabet gücü yüksek,

$-50 \leq RCA \leq 50$ ise rekabet gücü sınırdadır,

¹ Bu bölümde kullanılan dış ticaret verileri, Birleşmiş Milletler, Comtrade web sitesinden elde edilerek derlenmiştir (<http://comtrade.un.org>)

² Bu konuda Türkiye ekonomisi için yapılmış çalışmalar için bkz.

2006 KÜÇÜKKİREMİTÇİ, O.,

Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi (1995-2005 Dönemi ISIC Revize 3 Dört Haneli Düzey Sınıflamasına Göre, Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, GA-06-06-04, Mayıs 2006, Ankara

2006 EŞİYOK, B.A., KAFALI, M.A., KARACA, M.E., OZAN, S.

İmalat Sanayi Ürünlerinin Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Değerlendirilmesi (1995-2004 Dönemi), Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, GA-06-06-07, Ağustos 2006, Ankara

³ **1991 VOLLRATH, T.L.**

A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage, Weltwirtschaftliches Archiv, 127:265-280

RCA < -50 ise rekabet gücü düşüktür.

Yukarıda verilen RCA formülü ile, her ürünün her yıl için (2001-2008) RCA değerleri hesaplanmıştır. İhracat veya ithalat verilerinin herhangi birinin olmadığı yıllarda RCA hesabı tanımsız sonuç vermektedir. Ürünlerin rekabet güçlerine göre sıralamasını yapabilmek için bir ürünün ihracatı veya ithalatı olmadığı durumda “0 değeri yerine “1 değeri atanmıştır. İhracatın ve ithalatın yapılmadığı durumda ise bu yıl ortalama hesabına dahil edilmemiştir. Daha sonra yıllar itibariyle bulunan RCA değerlerinin iki dönem (2001- 2004 dönemi ve 2005-2008 dönemi) ortalamaları alınmıştır.

SITC Revize 3 dört haneli istatistiki verilere göre Azerbaycan'ın dış ticaretine konu olan 933 adet ürün bulunmaktadır. Analiz anlamlı bir büyüklüğe sahip olan ürünler için yapılmış olup, analize girecek ürünlerin seçiminde 2005-2008 dönemi baz alınarak, dönem ortalaması 2 milyon USD'den fazla dış ticaret hacmi olan ürünler bazında hesaplamalar yapılmıştır.

Bu bölümde, ticarete konu olan **petrol dışı ürünlerin** dış ticaretteki rekabet gücü saptanılacaktır. Bu nedenle SITC sınıflandırmasında “33..” kodu ile yer alan petrol ürünleri analize dahil edilmemiştir. Ayrıca toplam ihracat (X_t) ve toplam ithalat (M_t) değerleri içinde de bu ürünler yer almamaktadır.

Bu kabuller ışığında 338 adet ürünlük veri seti elde edilmiştir. Bu ürünlerin 2005-2008 dönemi ortalama dış ticaretindeki % 96 dolayındadır (petrol ürünleri hariç). Yapılan analiz sonucunda 338 adet ürünün 49'unda rekabet gücünün yüksek, 12'sinde sınırda, 277'sinde ise düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Bilhassa rekabet gücünün yüksek olduğu ürünlerde ($RCA_i > 50$), bu ürünlerin belirlenmesinin ve sıralanmasının yanısıra, bu ürünler için hangi ülkelerin potansiyel pazar olabileceği de irdelenmiştir. Bu amaçla, mevcut durumda Azerbaycan'ın önemli dış ticaret ortağı olan ve dış ticaret hacmi yüksek ülkeler belirlenmiştir. Hazırlanan tabloda, Azerbaycan'ın ilgili mallar için dönemsel ihracat değerleri ve ürün bazında RCA skorlarının yanında, Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye olarak belirlenen bu ülkelerin ilgili mallar bazındaki ithalat değerleri (tüm dünyadan yapılan ithalat) de tabloya yerleştirilerek, bu ürünlerin ne kadarlık bir potansiyel pazara hitap edebileceği gösterilmiştir.

Rekabet gücünün sınırda olduğu ($-50 \leq RCA_i \leq 50$) ürünler için de benzer bir yaklaşım uygulanarak, bu ürünlerin ihracat değerleri ve potansiyel pazar ülkelerin bu mallar için ithalat değerleri RCA skorlarının yanında belirtilmiştir.

Rekabet gücünün düşük olduğu ürünlerde ise ($-50 < RCA_i$), bu ürünlerin en azından mevcut durumda ihracat şansının sınırlı olduğu ve daha büyük oranlarda ithalatının yapıldığından hareketle, ülkede üretilmeye başlanması/üretimimin artırılması durumunda ithal ikamesi sağlayabileceği noktasından hareketle, Azerbaycan'ın toplam ithalat rakamları verilmiştir. Bu sayede, bir ölçüde, bu ürün için potansiyel talep rakamının bir göstergesi belirtilmiştir.

Tablo 24: Rekabet Gücü Yüksek Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	X (USD)		RCA		Büyük Pazar Ülkelerin Toplam İthalatı (2008) (USD)			
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008	Rusya	Türkiye	Kazakistan	3 Ülke Toplamı
1	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	20,140,722	31,254,043	1784.8	1873.3	252,785,025	1,000,136,414	4,247,940	1,257,169,379
2	6768	Profiller	5,847,071	28,912,750	1645.3	1870.2	689,789,955	324,680,232	279,411,446	1,293,881,633
3	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	27,153,822	92,926,718	1877.0	1866.1	2,112,682,008	17,202,267	2,538,935	2,132,423,210
4	0544	Domates(taze/soğutulmuş)	2,116,674	16,757,283	1218.7	1621.5	628,923,467	88,672	2,734,419	631,746,558
5	3425	Sıvılaştırılmış bütan gazı	1,078,578	9,173,348	546.8	1561.0	10,647,059	251,637	7,936,832	18,835,528
6	5111	Asiklik hidrokarbonlar	2,794,188	7,090,737	1356.4	1479.4	19,481,713	45,556,535	477,604	65,515,852
7	0812	Kepekler-kalın, ince-diğer kalıntılar	207,432	6,902,496	1531.8	1445.2	752,600	73,376,814	553	74,129,967
8	6841	İşlenmemiş aluminyum	19,201,133	83,579,368	426.8	1307.5	66,977,221	1,715,743,902	5,679,542	1,788,400,665
9	6821	Arıtılmamış/arıtılmış bakır; bakır alaşımları	228,713	7,153,131	784.2	1141.2	80,461,887	2,429,854,303	13,666,518	2,523,982,708
10	4212	Pamuk tohumu yağları ve fraksiyonları	1,401,326	2,303,792	1288.5	1136.2	21,420	3,025,948	160,231	3,207,599
11	6114	Sığırların ve atların diğer deri ve köseleleri	7,652	3,557,627	1201.8	846.3	34,198,486	115,435,921	2,984,244	152,618,651
12	4229	Diğer bitkisel sabit katı-sıvı yağlar ve fraksiyonları	2,122,025	7,132,836	295.4	738.4	4,101,874	2,596,568	408,419	7,106,861
13	4312	Hayvansal, bitkisel yağlar ve fraksiyonları (interesterfiye edilmiş)	7,687,108	37,133,175	71.7	541.9	82,941,312	23,487,913	28,889,717	135,318,942
14	0577	Çeşitli cevizler ve diğer kabuklu meyvalar (taze/kurutulmuş)	13,844,796	52,474,422	1181.1	527.0	386,710,228	163,715,629	6,937,902	557,363,759
15	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	8,104,330	44,604,867	426.6	524.9	1,289,856,337	20,477,081	11,427,593	1,321,761,011
16	3354	Petro koku-bitümeni-yaglarından elde edilen yağların diğer kısımları	3,578,930	10,478,052	1046.9	520.4	298,753,082	356,069,964	180,315,267	835,138,313
17	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon-<%=0.25	761,386	1,285,579	559.8	510.5	7,260,943	2,501,862,519	15,572,048	2,524,695,510
18	6513	Pamuk ipliği(dikiş ipliği hariç)	1,394,429	6,562,401	1239.9	494.2	130,602,911	414,519,703	336,061	545,458,675
19	5741	Poliasetaller (ilk şekillerde)	1,975,963	7,846,782	1224.8	465.6	140,829,285	333,219,602	12,301,792	486,350,679
20	0574	Elma (taze)	5,456,369	28,383,316	404.6	451.6	520,410,972	2,806,552	22,453,726	545,671,250
21	6581	Parça halinde keçe, dantel, dokuma maddelerinden şapka, başlık	3,772,969	9,812,762	368.2	375.5	79,448,272	15,311,009	26,017,128	120,776,409
22	0589	Başka yerde yer almayan meyvalar ve diğer bitki parçaları konserveleri	439,672	2,576,247	1505.1	360.7	212,386,006	25,565,032	16,191,076	254,142,114
23	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	23,236,283	54,619,252	432.2	329.2	739,161,864	1,444,983,994	118,839,371	2,302,985,229
24	0571	Portakal, mandalin-taze/kurutulmuş	527,274	4,751,286	189.9	328.2	760,089,115	10,166,292	26,904,026	797,159,433
25	5759	Vinil asetat, silikon, petrol ve kumaron reçineleri ve tabii polimerler (ilk şekillerde)	6,640,451	23,355,709	310.3	307.0	194,168,390	243,705,536	47,639,873	485,513,799
26	0910	Margarin	3,776,645	16,837,856	-88.6	289.3	106,133,020	18,043,310	54,532,215	178,708,545
27	5121	Monohidrik ve etil alkoller	6,797,331	14,837,317	297.1	261.5	35,055,726	353,036,902	10,469,039	398,561,667
28	6531	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	421,440	4,970,069	-554.4	257.1	186,179,276	356,893,890	6,280,574	549,353,740
29	0541	Patates-taze/soğutulmuş	1,826,973	17,432,978	-337.6	256.0	223,963,011	13,303,899	11,887,834	249,154,744
30	0176	Büyükbaş hayvanların et ve sakatatları (karaciğer hariç)	121,317	2,428,295	-837.1	238.5	4,907,742		5,997,874	10,905,616
31	7918	Vagonlar	601,724	1,569,463	-104.5	219.2	1,681,649,461	26,375,740	528,470,923	2,236,496,124
32	4216	Mısır yağları, fraksiyonları	2,073,794	10,990,895	-506.9	204.1	4,826,502	139,162,325	2,332,417	146,321,244
33	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	2,860,079	14,705,015	287.6	190.3	1,110,665,645	19,729,029	53,499,039	1,183,893,713
34	0545	Sebzeler(taze/soğutulmuş)	1,376,003	6,188,352	128.8	178.5	770,194,245	10,821,046	14,242,431	795,257,722
35	0461	Buğday ve mahlut unu	629,321	4,912,145	37.7	176.4	7,184,109	4,822	1,192,899	8,381,830
36	0599	Ananas, domates, üzüm ve diğer meyve ve sebze suları	4,866,446	17,244,152	269.7	176.0	272,497,299	12,589,175	48,146,119	333,232,593
37	0741	Çay	7,688,503	17,283,426	88.6	171.6	510,871,593	11,322,234	93,893,194	616,087,021
38	6727	Demir/alaşimsız çelikler:karbon=>%=25	9,109,026	6,944,062	1079.9	169.5	1,925,744	693,682,853	7,152,152	702,760,749
39	2782	Diğer killer, mağnezit, manyezit vs.	341,695	1,632,621	-274.4	168.5	168,214,327	129,024,586	10,866,602	308,105,515
40	1223	Diğer mamül tütün ve tütün yerine geçen maddeler	1,326,179	1,074,772	161.8	153.4	61,073,814	103,570,189	17,322,624	181,966,627
41	1211	Tütün(sap koparılmış, damarı çıkarılmış)	6,566,225	3,372,286	292.5	146.6	166,436,275	670,722	10,205,821	177,312,818
42	0371	Balık müstahzarları ve konserveleri, hayvan vb müstahzarları	2,253,244	4,324,063	266.9	139.6	132,842,442	593,692	29,851,843	163,287,977
43	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	6,562,685	9,977,828	115.1	137.1	177,253,585	647,095,642	157,339,490	981,688,717
44	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	210,939	1,928,296	117.7	122.6	1,063,887,284	5,342,321	27,621,028	1,096,850,633
45	3510	Elektrik enerjisi	9,827,617	19,188,576	3.7	104.4	58,958,978	15,487,958	134,619,801	209,066,737
46	2732	Kastin, kireç taşı, alçı taşı ve alçılar	60,359	907,477	-855.0	101.8	57,343,098	5,483,643	11,623,712	74,450,453
47	5335	Başka yerde belirtilmeyen pigment, boya sikatif, macun vs.	347,081	2,710,147	-629.4	77.0	777,426,492	284,550,495	36,302,453	1,098,279,440
48	5161	Eterler, alkol peroksitler, eter peroksitler, keten peroksitler vs.	2,047,323	5,543,955	378.1	64.8	39,589,048	195,354,885	18,607,239	253,551,172
49	0567	Sebze, meyva, bitki ve yemiş konserveleri	873,025	1,341,997	136.6	59.1	634,578,107	11,126,061	69,202,383	714,906,551

Rekabet gücü yüksek olan ürünler incelendiğinde; bilhassa bitkisel ürünlerin önemli bir ihracat tutarına sahip olduğu dikkati çekmektedir. Ancak, potansiyel pazar ülkelerin bitkisel ürünler ithalatına bakıldığında, diğer ürünlerle kıyasla, ithalatlarının sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Buradan, sadece tarımsal ürünlerin ihracatına yönelmekle önemli bir ihracat ivmesi kazanılamayacağı, bu ürünler için dış ticarete bir görece üstünlük olsa dahi, hedef pazarlarda rekabet etmenin zorlaşacağı ve pazarın doyma noktasına yaklaşabileceği görülmektedir. Bunun belirgin istisnası olarak kavun, karpuz, papaya elma vb meyveler ile domates ön plana çıkmakta ve bu ürünlerin hem Azerbaycan ihracatı içinde önemli bir paya sahip oldukları hem de pazar ülkelerde yeterli bir potansiyele sahip olduklarından bahsedilebilir. Tarımsal sanayi ürünlerinde; taze üzüm şarabı, şırası ve vermut üretiminde de Azerbaycan açısından önemli bir potansiyel olduğu görülmektedir. Bu ürünlerde Azerbaycan'ın ihracatı 2005-2008 döneminde ortalama yaklaşık 2 milyon USD civarında iken, Pazar ülkelerin 2008 yılı ithalatı 1 milyar USD'nin üzerindedir.

Azerbaycan'ın dış ticarete konu ürünlerinde rekabet gücü sınırda olan mallar ve bu mallar için ihracat tutarları ile pazar ülkelerin ithalat tutarları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Rekabet gücü sınırda olan ürünlere bakıldığında ise, petrol türevi olan doğalgaz bir yana bırakıldığında, en önemli ihracatın tat ve renk verici madde katılmış şekerde olduğu ancak, bu ürünün pazar ülkelerine daha fazla satılabilme şansının sınırlı olduğu görülmektedir (üç ülke toplam ithalatı 71 milyon USD civarındadır). Bunun yanısıra mobilya üretiminin önemli bir potansiyele sahip olduğu ve üç ülkenin ithalatının 1 milyar USD'nin üzerinde olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 25: Rekabet Gücü Sınırdaki Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	X (USD)		RCA		Büyük Pazar Ülkelerin Toplam İthalatı (2008) (USD)			
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008	Rusya	Türkiye	Kazakistan	3 Ülke Toplamı
50	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	329,461	6,035,749	-484.2	35.8	756,496,184	176,977,223	207,349,765	1,140,823,172
51	0342	Balıklar; karaciğeri, yumurtaları, nefiseleri (dondurulmuş)	73,146	407,382	-878.4	12.4	802,212,309	56,411,725	31,470,074	890,094,108
52	8931	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	527,819	1,795,249	-633.1	10.6	467,939,937	203,019,592	65,928,778	736,888,307
53	5222	Kimyasal elementler(Karbon, karbon karası hariç)	72,144	711,874	-528.2	2.7	74,286,784	26,159,177	11,943,446	112,389,407
54	7442	Palanga, vinçler(kara nakil vasıtası kaldırma hariç), bucurgat ve ırgatlar	56,825	1,351,397	-664.3	1.7	127,129,194	43,754,110	19,826,477	190,709,781
55	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makineleri	760,056	3,008,409	30.6	-7.3	1,253,362,612	94,842,882	186,439,808	1,534,645,302
56	5822	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	535,610	528,937	47.2	-25.6	805,590,883	562,015,048	50,405,959	1,418,011,890
57	5226	Diğer kimyasal elementler	1,282,449	1,409,986	140.6	-27.3	136,821,673	529,399,530	30,675,402	696,896,605
58	3432	Doğal gaz - gaz halinde	0	23,798,534	-1730.7	-28.9	173,668,395		479,340,450	653,008,845
59	7219	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus diğer makina ve cihazlar	46,104	929,771	-749.8	-43.4	726,162,274	24,697,246	24,358,107	775,217,627
60	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	254,299	1,268,649	-304.2	-44.4	1,026,849,688	255,363,036	128,575,167	1,410,787,891
61	0612	Tat ve renk verici maddeler katılmış şeker ve kimyaca saf sakkaroz	0	66,030,645	-1488.4	-47.3	33,119,841	4,408,439	33,922,541	71,450,821

Rekabet gücü düşük olan ürünler ve bu ürünler için Azerbaycan'ın dönemler itibariyle ithalatı ise aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 26: Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
62	5812	Sert borular ve hortumlar (plastikten)	1,918,606	4,960,081	-336.9	-51.9
63	5334	Boya ve vernikler ile pigmentler	5,448,452	8,132,074	-418.1	-54.4
64	6519	Başka yerde belirtilmeyen diğer tekstil iplikleri	206,663	13,179,316	-684.4	-59.5
65	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	41,214,193	54,506,524	-609.0	-64.1
66	0813	Bitkisel sıvı yağ üretiminden arta kalan küsbe ve diğer katı artıklar	4,658,585	9,828,716	-709.2	-66.1
67	6421	Kağıt-karton vb esaslı kutu, kılıf, torba vb eşya	5,137,272	8,947,066	-671.6	-78.8
68	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	73,269,486	163,189,145	-179.4	-80.5
69	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	33,947,533	86,413,496	63.9	-82.3
70	7148	Turbopropeller, diğer gaz türbinleri	4,908,856	22,250,387	174.0	-83.4
71	0984	Soslar ve müstahzarlar	554,388	2,363,591	73.1	-85.1
72	8741	Arazi, hidrografi, oşinografi, hidroloji, vs. alet ve cihazları ve aksam parçaları	9,670,624	21,703,156	67.6	-95.4
73	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	6,415,598	24,840,180	-40.9	-101.4
74	6912	Alumyumdan inşaat ve inşaat aksamı	1,120,805	4,751,796	-924.5	-105.1
75	8731	Gaz-sıvı-elektrik sayaçları;bunları ayarlayan sayaçlar	3,331,824	25,967,810	36.0	-118.7
76	7427	Pompalar;sıvı elevatörleri	16,357,779	17,247,247	-94.1	-125.5
77	6613	Tabii taşlardan kaldırım, döşeme ve inşaat elverişli işlenmiş taşlar	682,945	6,797,697	-907.8	-134.2
78	1110	Alkolsüz içecekler	1,568,644	6,724,476	-293.3	-144.2
79	7937	Römorkörler-itici gemiler	12,944,105	2,697,822	-182.5	-147.4
80	1222	Tütün içeren sigaralar	10,535,844	131,458,690	168.5	-155.3
81	0739	Diğer çikolata, kakao ihtiva eden gıda müstahzarları	6,615,479	18,289,821	-1082.2	-155.6
82	6842	İşlenmiş alüminyum	4,406,421	13,752,447	-35.1	-159.2
83	7781	Pilleri, bataryaları ve akümülatörler	4,483,701	6,150,209	-912.2	-161.7
84	7239	Inşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	103,666,162	271,545,649	-16.6	-169.7
85	8743	Sıvı-gaz akışı, seviyesi, basıncı vb ölçen alet ve cihazlar	8,234,704	9,613,808	-396.8	-170.6
86	7478	Diğer muslukçu eşyası	28,160,015	49,936,613	-62.8	-179.2
87	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	20,632,076	43,371,026	-884.1	-183.6
88	5751	Propilen yahut diğer olefin polimerleri (ilk şekilde)	5,148,921	16,815,634	-360.6	-190.8
89	7429	Pompalar ve sıvı elevatörlerin aksam ve parçaları	4,589,400	14,842,886	-65.8	-195.9
90	6956	El aletlerinin veya makinalı aletlerin değişen aletleri ve kesici ağızları.	4,166,325	14,771,489	39.1	-211.8
91	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	13,264,856	42,402,531	-60.5	-227.1
92	7233	Kendinden hareketli iş makinaları	2,536,072	23,494,936	-659.2	-237.4
93	8921	Kitap, broşür, risale vb.matbuat ile çocuklar için resimli albüm ve kitaplar	2,005,513	10,724,241	-667.2	-237.7
94	6931	Örme halatlar, dikenli teller, burulmuş çelik tel-şeritler	5,006,044	15,329,796	-1064.5	-239.4
95	6996	Başka yerde belirtilmeyen demir/çelikten diğer eşya	8,601,137	30,368,418	-1105.3	-239.6
96	6794	Demir-çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	9,579,923	38,521,158	-482.7	-247.1
97	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	10,603,353	104,309,634	-8.5	-265.6
98	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	14,283,648	130,245,511	-55.3	-278.4
99	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	19,110,476	55,683,103	-80.3	-295.3
100	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	14,478,693	55,874,655	-359.1	-296.6
101	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makinalar ile bunların parçaları	5,968,913	31,032,658	-794.4	-317.2
102	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	17,043,072	30,239,666	-818.9	-319.1
103	6793	Demir/çelikten diğer ince ve kalın borular	115,836,244	60,999,400	-1043.8	-329.7
104	0483	Makarna	3,654,780	2,550,446	-1315.6	-331.8
105	8922	Gazete ve periyodik yayınlar	1,067,211	2,656,811	-1065.2	-339.3
106	7271	Hububat-baklagilin öğütülmesi, işlenmesi için makina-cihazlar vb. aksam/parçalar	2,304,939	4,357,743	-1038.6	-421.4
107	7331	Metalleri dövme suretiyle işlemeye mahsus takım tezgahları	807,164	5,796,015	-890.8	-429.4
108	0989	Başka yerlerde yer almayan gıda müstahzarları, hayvansal ürünler	3,433,720	13,904,182	-1053.9	-432.4
109	6921	Depolar, sarnıçlar, küvler:hacim>300lt	3,286,460	5,346,512	-422.1	-437.8
110	8452	Keçe, dokunmamış, sıvanmış mensucatattan hazır giyim eşyası	4,869,859	4,226,447	-1107.1	-438.6
111	0251	Kuş/kümes hayvanlarının yumurtaları-kabuklu/taze/pişirilmiş	2,080,877	5,269,245	-610.3	-440.8
112	6633	Taş, alçı ve minerallerden eşya.	2,179,796	10,116,642	-1271.9	-450.6
113	8939	Plastikten diğer eşyalar	2,706,193	6,321,782	-989.1	-457.9
114	7929	Hava-uzay araçlarının aksam-parçaları	4,089,981	16,927,097	82.8	-461.0
115	0484	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamülleri	4,162,663	9,717,735	-1121.9	-461.9
116	7812	Binek otomobilleri	58,024,792	258,600,912	-317.8	-472.0
117	6974	Metalden sünger, silgi, eldiven, temizleme-parlatma eşyası	5,344,928	6,663,065	-1064.2	-485.2
118	7711	Transformatörler	7,979,538	28,811,942	-185.4	-486.2
119	5541	Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	2,327,970	4,187,656	-997.9	-490.9
120	6299	Sertleştirilmiş kauçuk (ebonit gibi) vb. eşya	1,711,434	15,165,707	-925.4	-508.3
121	8742	Teknik resim, çizim, ölçü, hesap, muayene cihaz ve makina ve aksam/parça	3,426,900	7,276,343	-322.0	-514.0
122	7419	Isı değişikliği yöntemi ile iş yapan cihazların aksam, parçası	3,390,542	5,673,574	-778.2	-514.1
123	7417	Gazojen, ısı değiştirici hava/gaz sıvılaştırma makinaları ve aksam/parçaları	8,020,570	20,312,209	-722.5	-516.3
124	7415	Klima cihazları-ventilatörlü, ısı, nem değiştirme tertibatı	5,591,244	12,669,344	-450.2	-532.4
125	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	12,444,301	17,848,354	-865.4	-569.2

Tablo 26 (Devam): Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
126	5542	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	8,993,881	24,837,511	-437.1	-586.8
127	6618	Asfalttan, ziftten vs. maddelerden, amyanlı, selülozlu çimentodan vb. eşya	5,371,859	19,397,052	-1063.4	-594.0
128	6795	Demir veya çelikten boru bağlantı parçaları	14,856,521	33,937,690	-103.7	-599.6
129	8110	Prefabrik yapılar	34,518,131	55,150,467	-79.5	-633.0
130	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	23,502,152	69,361,438	-953.9	-655.1
131	0733	Gıda müstahz.-kakao/çikolata içeren doldurulmuş, dilim veya çubuk halde	801,742	2,483,889	-1166.5	-657.7
132	2671	Suni devamsız lifler , suni filement demetleri	2,395,220	1,965,136	-1281.1	-662.4
133	8745	Yoğunluk, sıcaklık, rutubet, basınç, vb ölçen aletler ile bunların parçaları	975,242	2,507,212	-867.6	-676.0
134	7144	Turbojetler	552,024	6,964,178	-1141.5	-686.5
135	2690	Kullanılmış giyim eşyası ve parçaları	1,504,451	2,205,386	-28.4	-698.9
136	7424	Diğer doğrusal deplasmanlı pompalar (pozitif hareketli)	1,986,161	4,669,972	-1029.7	-711.4
137	5922	Kazeinat, kazein, jelatin, peptonlar, dekstrinler ve tadil edilmiş nişastalar	1,415,111	2,232,653	-994.6	-722.2
138	0482	Malt	1,437,165	3,937,711	-1230.2	-746.7
139	7189	Diğer motor-makinalara ait aksam-parçalar	1,453,075	6,196,760	-3.6	-759.9
140	7523	Diğer numerik bilgi işlem birimleri	1,948,325	10,199,432	-688.5	-767.4
141	7452	Şişeleri veya diğer kapları temizlem, kurutma, doldurma, vs. mahsus makinalar	2,357,104	12,003,503	-1002.9	-772.8
142	6954	Başka yerlerde yer almayan el aletleri	4,931,972	7,463,994	-1037.5	-795.9
143	7599	(7511,7512,7519) ve(752)"deki makinalara ait aksam/parça/aksesuarlar	2,379,922	6,586,592	-997.3	-796.3
144	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	5,022,066	4,942,108	-1114.8	-798.1
145	6342	Ağaçtan ve odunsu maddelerden yonga pano, levha	7,142,436	11,950,604	-1183.7	-804.0
146	7244	Dokuma maddelerinden lif imal eden, elyaf hazırlayan ve işleyen makinalar	1,403,724	5,638,814	-1037.0	-805.0
147	6942	Demir-çelikten civata, somun, tavan halkası, vida, perçin, pim vb.	2,788,648	6,595,178	-1017.2	-807.1
148	0422	Pirinç-kavuzu çıkarılmış	182,603	2,814,675	-1049.5	-832.8
149	7281	Taş, seramik, ağaç, mantar vb işleyen makinalar ve bunların aksam-parçalar	1,337,005	9,074,112	-943.4	-836.7
150	7224	Motokültörler ve diğer tarım traktörleri	1,365,680	13,180,642	-909.5	-846.9
151	8744	Fiziksel, kimyasal tahlillere mahsus cihazlar, mikrotomlar	3,172,396	8,640,854	-722.6	-857.1
152	8928	Diğer basılmış yayınlar	8,852,134	27,104,197	-204.8	-866.4
153	7449	Palangalar ve ağır yük kaldırmaları, forkliftler ve aksam-parçaları	2,631,398	10,616,920	-403.2	-869.5
154	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,028,848	17,734,815	-739.9	-889.4
155	7138	Diğer amaçlı motorlar	870,706	2,140,719	-546.6	-889.9
156	7351	Alet ve parça tutucuları, makinalara ait taksim edici tertibat vs.	33,084	11,669,406	-1010.4	-892.6
157	7231	Buldozer-angledozerler ve greyderler	2,084,368	30,914,687	-1010.0	-895.1
158	7431	Hava ve vakum pompaları	16,200,253	25,466,988	-99.7	-944.6
159	5829	Plastikten diğer levhalar, yaprak, pelikül, varak ve lamalar	825,730	2,091,342	-877.7	-947.5
160	5629	Azot, fosfor, potasyum vb iki üçünün karışımı gübreler	216,725	2,043,420	-1073.7	-954.3
161	7162	Doğrusal akım (DC) motor ve jeneratörleri	459,661	2,831,595	-560.6	-973.0
162	7451	El ile kullanılan pnömatik/motorlu aletler	366,999	3,740,027	-1161.9	-978.4
163	7782	Kızma esaslı-deşarj esaslı elektrik ampulleri;ark lambaları	3,015,897	3,685,785	-1102.1	-996.0
164	6577	Dokumaya elverişli maddelerden vaska, teknik işler için mensucattan eşya	1,738,954	4,056,051	-347.8	-1005.9
165	8213	Yazıhanelerde kullanılan türde metal mobilyalar	1,107,125	2,562,682	-935.2	-1007.1
166	8854	Kol saatleri, cep saatleri vb. (kronometreler dahil) 8853 hariç	449,730	2,192,526	-1139.0	-1010.8
167	8932	Plastikten banyo, tuvalet ve inşaat malzemeleri	4,408,110	4,371,550	-661.1	-1016.5
168	5122	Dioller, diğer polihidrik alkoller, asiklik alkoller(sülfo/nitro/nitrozo)ve gliserin	584,940	4,841,133	27.9	-1020.1
169	6661	Porselenden ve seramikten ev eşyası, tuvalet eşyası	3,817,242	3,581,874	-1120.7	-1035.4
170	8218	Diğer mobilyalara ait aksam-parçalar	3,046,339	5,040,746	-952.1	-1036.9
171	7527	Bellek birimleri	923,873	3,257,266	-1181.3	-1041.3
172	5531	Parfümler ve tuvalet suları	1,557,805	4,278,419	-1124.4	-1048.2
173	7163	Alternatif akım motorları ve jeneratörler	5,000,410	5,026,740	-143.1	-1056.3
174	6652	Masa, mutfak, tuvalet, ev tezyinatı vb için cam eşya	1,654,832	3,338,538	-984.5	-1057.3
175	5532	Güzellik, makyaj, cilt bakımı müstahzarları	1,836,290	3,970,070	-1020.1	-1063.7
176	0423	Beyazlatılmış, yarı beyazlatılmış ve kılınmış pirinç	2,375,423	5,020,643	-1089.9	-1065.8
177	2783	Tuz, saf sodyum klorür, deniz suyu	2,791,689	4,103,670	-1045.6	-1066.2
178	7413	Sanayi-laboratuvarlara mahsus fırınlar ile bunların aksam ve parçaları	2,639,519	4,266,082	-997.6	-1069.3
179	0223	Yoğurt, dondurma, kestirilmiş süt ve krema mamülleri	2,120,273	4,061,418	-1263.5	-1071.5
180	0412	Diğer buğday ve mahlut	103,022,639	227,512,336	-1649.7	-1077.8
181	7638	Manyetik banta ses kaydeden ve tekrar veren cihazlar	2,080,866	4,736,660	-692.0	-1081.9
182	6214	Vülkanize edilmiş kauçuktan boru ve hortumlar	2,403,431	6,869,148	-747.5	-1082.9
183	6415	Diğer kağıt ve kartonlar, bitkisel parşömen, yağ geçirmez kağıtlar çizim kağıtları vs.	2,291,804	6,734,901	-399.0	-1083.9
184	8211	Oturmaya mahsus mobilyalar vb. aksam-parçaları	2,307,115	5,691,523	-1028.8	-1087.7
185	8514	Yüzü deri, tabii, suni, sentetik deriden ve deri şeritlerden ayakkabılar	1,647,784	5,406,406	-977.8	-1092.4
186	7414	Isı pompaları, vitrin, tezgah vb tipi soğutucu/dondurucular ile aksam/parçaları	1,437,169	6,484,757	-342.3	-1092.9
187	7921	Helikopterler	250,000	20,737,771	193.9	-1099.3
188	7764	Elektronik devreler	1,477,866	7,017,768	-961.7	-1105.7
189	7479	Musluklar, valfler vb.cihazların aksam-parçaları	943,527	6,190,005	-553.4	-1109.6
190	5972	Ateşlemeyi önleyici müstahzarlar, peptizan katkıları vb	1,276,146	7,267,524	-31.4	-1111.7

Tablo 26 (Devam): Rekabet Gücü Düşük Olan Ürünler

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	M (USD)		RCA	
			2001-2004	2005-2008	2001-2004	2005-2008
289	8458	Diğer giyim eşyası (örülmemiş)	2,784,869	5,152,904	-1037.3	-1386.1
290	7787	Kendine özgü fonksiyonlu elektrikli cihazlar ve aksam-parçaları	1,866,215	6,490,644	-696.7	-1392.5
291	7751	Çamaşır ve kurutma makinaları:kapasitesi<=10 kg	1,880,282	5,835,048	-1067.1	-1398.8
292	7441	Kısa mesafe eşya taşıyan taşıtlar ile bunların aksam-parçaları	1,080,651	6,945,977	-970.3	-1402.8
293	0449	Mısır-diğer	894,252	7,232,352	-1185.4	-1403.9
294	6343	Sadece ağaç yapraklarından kontaplaklar-kalınlığı <= 6mm	2,360,393	6,154,365	-1259.6	-1407.7
295	8746	Otomatik ayar ve kontrol alet ve cihazlar ile bunların aksam, parça ve aksesuarı	3,067,857	6,866,758	-1045.3	-1410.1
296	7919	Demiryolu, tramvay hatlarına ait tertibat ve taşıtların, aksam-parçaları	5,108,597	7,211,665	-1349.0	-1412.7
297	6715	Ferro alyajlar(Ferro manganez hariç)	2,346,872	7,231,678	-1238.9	-1416.0
298	7456	Sıvı-toz halindeki maddeleri püskürtme ve dağıtma cihazları/aksam, parçalar	2,565,384	8,749,516	-1034.5	-1426.6
299	7439	Sıvıların filtre edilmesine/artmasına mahsus makina ve cihazlar	914,818	8,200,063	-888.8	-1428.5
300	7245	Dokuma, örgü tezgahları vediger makina ve cihazları	132,368	11,655,914	-362.0	-1429.5
301	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşılar	2,556,659	9,082,955	-667.3	-1430.9
302	7128	Buhar türbinlerinin aksam-parçaları	575,126	9,507,965	-1109.4	-1433.4
303	6252	Otobüs-kamyon dış lastiği-yeni	6,967,992	8,405,206	-1386.8	-1434.1
304	6623	Silisli fosil unlarından vb. silisli topraklardan eşya ve ateşe dayanıklı eşya	2,035,245	8,095,505	-989.1	-1435.0
305	4222	Palm yağı ve fraksiyonları	764,313	13,374,261	-1160.5	-1436.3
306	7742	Radyasyonlu cihazlar, x ışını jeneratörler, tedavi koltukları	1,765,996	8,764,288	-962.3	-1441.8
307	5533	Saç müstahzarları	2,594,618	9,427,322	-1285.5	-1443.9
308	7426	Diğer santrifüjlü Diğer pompalar	3,791,612	10,008,599	-1075.0	-1446.6
309	7641	Telli telefon/telli telgrafa mahsus elektrikli cihazlar	11,521,225	12,662,158	-1182.4	-1450.2
310	0230	Tereyağı, süt esaslı katı-sıvı yağlar	11,573,163	9,413,344	-1440.2	-1450.3
311	7862	Yük taşımaya ve tarımda kullanılan tanker, römork, yarı römorklar	990,668	10,929,221	-604.5	-1453.7
312	7712	Statik konvertörler, ampüller için balastlar, transformatör, bobin, selflerin aksam-parçaları	3,891,537	12,460,230	-1089.9	-1454.7
313	0123	Tavuk et ve sakatat	13,011,952	10,425,172	-1451.8	-1456.1
314	5731	Poliivinil klorür (ilk şekillerde)-pvc	2,815,909	10,251,313	-1019.6	-1459.1
315	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	2,709,203	12,331,316	-1035.4	-1460.3
316	5232	Klorürler, oksiklorürlerve hidrosiklorürler	1,171,010	11,960,615	-656.8	-1463.4
317	4211	Soya yağı ve fraksiyonları	8,662,345	12,437,909	-1065.0	-1465.4
318	7832	Yarı römorklar için çekiciler	809,435	14,507,735	-954.6	-1469.4
319	7448	Asansörler, kaldırma yüklem benzeri işler için makina ve cihazlar	3,172,106	12,045,088	-1295.2	-1470.8
320	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	6,577,479	12,142,685	-1107.7	-1475.3
321	7724	Gerilimi 1000voltu geçen elektrik devresi tehzizatı	1,477,135	15,647,004	-1083.1	-1485.5
322	6651	Damacana, şişe vb cam kaplar, vakumlu izole edici kapların camdan iç gövdeleri	4,185,470	15,213,092	-1121.6	-1495.0
323	6624	Diğer seramik mamülleri(Sofra ve mutfak eşyası hariç)	7,305,771	16,837,753	-1207.3	-1505.7
324	7272	Yiyecek-içecek sanayii makina-cihazlar ile bunların aksam-parçaları	18,316,986	18,897,822	-1187.8	-1515.4
325	7438	Hava-gaz pompası, kompresörü, vantilatör vb aksamı, parçaları	20,025,796	24,448,037	-856.8	-1521.6
326	7916	Kendinden hareketli vagonlar;bagaj, yolcu furgonları	6,094,789	10,508,509	-1408.0	-1526.2
327	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	2,520,000	20,883,323	-1247.8	-1528.2
328	7169	Elektrik motor, jeneratör, elektrojen grupları aksam, parçaları	4,720,077	30,804,870	-655.9	-1531.0
329	8722	Tabaklarla ilgili alet-cihazlar	6,748,746	24,660,810	-1162.9	-1535.5
330	5743	Poliesterler ve esterler(ilk şekillerde)	3,785,771	30,192,522	-1053.5	-1544.3
331	6730	Demir veya alaşimsız çelikten kaplanmamış yassı hadde mamulleri	3,332,378	31,345,310	-1337.0	-1556.2
332	7923	Uçaklar-diğer hava taşıtları:2000<boş ağırlığı<=15000 kg	2,125,698	30,620,164	-1426.7	-1566.6
333	2482	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş iğne yapraklı ağaç kalın>6mm	13,256,066	31,232,613	-857.9	-1568.8
334	0611	Ham şeker-şeker kamışından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	3,299,149	64,837,611	-1301.4	-1581.4
335	6760	Demir veya çelikten (alaşımli, alaşimsız) filmaşın, çubuk ve profiller	11,441,800	37,631,396	-1422.0	-1584.2
336	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	18,577,227	70,919,499	-1212.9	-1651.6
337	2851	Aluminyum cevherleri ve konsantreleri	23,873,613	71,801,718	-1485.5	-1653.0
338	7131	Hava taşıtlarının motorları ve aksam parçaları	124,738	102,802,067	888.3	-1658.8

Rekabet gücü açısından değerlendirilen 338 üründen 277'sinin rekabet gücü düşük olarak belirlenmesine karşın, yeterince temsil edici olduğu düşünüldüğünden burada ilk 129 ürünle, son sıralarda yer alan 50 ürüne (toplam 179 ürün) yer verilmiştir.

Rekabet gücüne göre yapılan değerlendirmede, en ilginç bulgulardan bir tanesi, petrol dışı ihracatta ilk sırada yer alan fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemilerinin, aynı zamanda gerçekleştirilen yüksek ithalat nedeniyle, rekabet gücü düşük olan mallar sınıflamasında yer almasıdır.

Rekabet gücü düşük olan mallarda, kısa vadede bu malların üretiminde dış piyasalarda rekabetçi olunamayacağı ve herhangi bir dışsal müdahale olmaksızın (bu malların üretim girdilerinde uygulanabilecek direkt sübvansiyonlar, vergi bağışıklıkları,

ihracatta uygulanacak farklı kambiyo rejimi, ithalatı zorlaştırıcı çeşitli miktar/fiyat ve tarife kısıtlamaları gibi) bu dengenin de değişmesinin kolay olmadığı dikkate alınmalıdır. Ancak, buradan hareketle bu malların ağırlıklı olarak iç piyasada tüketildiği (üretimde/yatırımda kullanıldığı) da unutulmamalıdır. Bu nedenle, bu malların üretiminin arttırılması iç piyasanın talebinin yerli üretimle karşılanması ve ithal ikamesi sağlanması anlamına da gelecektir. Azerbaycan'ın üretim yapısına uygun sektörlerde (petrol dışı sektörler dikkate alındığında bilhassa tarım, tarımsal sanayi ve hafifi imalat) dünya piyasalarındaki üreticilerle rekabet edebilecek teknoloji/kalite ve fiyat standartlarına uyumlu tesislerin hayata geçmesi ile kısa ve orta vadede iç piyasanın ihtiyacının karşılanması için mevcut bir pazara satış yapma imkanı doğacak, daha uzun vadede ise ülkenin dış ticaret dengesine olumlu katkıda bulunacak şekilde bu ürünlerin dış ticarete konu mallar olarak satılabilmesi de mümkün olacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, rekabet gücü düşük olan sektörler incelendiğinde, bitkisel sıvı üretiminden arta kalan küspe ve yağlar, kağıt-karton vb esaslı kutu, kılıf, torba ve eşya, hububat ve baklagilin öğütülmesi ve işlenmesi için gerekli makine teçhizat, ekmek, pasta, kek, bisküvi mamulleri, tereyağı, süt esaslı katı ve sıvı yağlar, tavuk et ve sakatları, tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makineler, ham şeker, ağaçtan ve odunsu maddelerden yonga levha gibi ürünlerde önemli ölçüde ithalat gerçekleştirdiği, bu alanlarda yapılacak yeni teknoloji yatırımlar için önemli bir iç pazar potansiyeli bulunduğu belirtilebilir.

5.3.2. İhracat Bazlı Değerlendirme

2008 yılında petrol ürünleri dışarıda tutulduğunda Azerbaycan'ın yaklaşık 1,5 milyar USD ihracatı bulunmaktadır. İhracatın %38,22'si Rusya'ya, %18,27'si Kazakistan'a, %9,35'i Gürcistan'a, %8,19'u ise Türkiye'ye yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda 2008 yılı ihracatının ülkeler itibariyle dağılımı verilmektedir.

Tablo 27: 2008 Yılı Azerbaycan İhracatı (Petrol hariç)

Ülkeler	USD	%
Rusya	578,392,783	38.22
Kazakistan	276,502,882	18.27
Gürcistan	141,443,923	9.35
Türkiye	123,970,097	8.19
İran	108,683,357	7.18
Çin	75,631,278	5.00
Tacikistan	43,708,486	2.89
Ukrayna	29,826,901	1.97
ABD	23,202,162	1.53
Türkmenistan	21,002,159	1.39
Diğer Ülkeler	90,859,366	6.00
Toplam	1,513,223,394	100.00

Azerbaycan'ın petrol dışı ürünler dışı ihracatında en önemli paya sahip ülkeler Tablo 28'de verilmektedir. Tabloda tek bir yıl değerlerinin sapmalı olabileceği düşüncesinden hareketle dönemsel değerler kullanılmıştır. Analizde 2001-2008 dönemi dikkate alınmış ve bu dönem de kendi içinde 2001-2004 ve 2005-2008 olmak üzere iki alt döneme ayrılmıştır. Tabloda verilen değerler ilgili dönem için ürün bazında ihracatın ortalama değerleridir. Tablo 28, temsil gücünün sağlanması ve sunum kolaylığı açısından 2005-2008 dönemi ortalama ihracatı 1 milyon USD'den büyük olan ürünlerle sınırlandırılmıştır.

Tablo 28: Azerbaycan'ın Ürün Bazında İhracatı (USD)

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	2001-2004	2005-2008
1	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	34,176,876	99,782,233
2	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	27,153,822	92,926,718
3	6841	İşlenmemiş aluminyum	19,201,133	83,579,368
4	0612	Tat ve renk verici maddeler katılmış şeker ve kimyaca saf sakkaroz	0	66,030,645
5	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	23,236,283	54,619,252
6	0577	Çeşitli cevizler ve diğer kabuklu meyvalar (taze/kurutulmuş)	13,844,796	52,474,422
7	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	8,104,330	44,604,867
8	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	246,096	41,819,717
9	4312	Hayvansal, bitkisel yağlar ve fraksiyonları (interesterfiye edilmiş)	7,687,108	37,133,175
10	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	1,049,318	35,728,073
11	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	20,140,722	31,254,043
12	6768	Profiller	5,847,071	28,912,750
13	0574	Elma (taze)	5,456,369	28,383,316
14	3432	Doğal gaz - gaz halinde	0	23,798,534
15	5759	Vinil asetat, silikon, petrol ve kumaron reçineleri ve tabi polimerler (ilk şekillerde)	6,640,451	23,355,709
16	3510	Elektrik enerjisi	9,827,617	19,188,576
17	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	1,628,355	17,788,832
18	0541	Patates-taze/soğutulmuş	1,826,973	17,432,978
19	0741	Çay	7,688,503	17,283,426
20	0599	Ananas, domates, üzüm ve diğer meyve ve sebze suları	4,866,446	17,244,152
21	0910	Margarin	3,776,645	16,837,856
22	0544	Domates(taze/soğutulmuş)	2,116,674	16,757,283
23	5121	Monohidrik ve etil alkoller	6,797,331	14,837,317
24	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	2,860,079	14,705,015
25	4216	Mısır yağları, fraksiyonları	2,073,794	10,990,895
26	7239	İnşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	11,788,315	10,487,977
27	3354	Petro koku-bitümeni-y yağlarından elde edilen yağların diğer kısımları	3,578,930	10,478,052
28	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	6,562,685	9,977,828
29	6581	Parça halinde keçe, dantel, dokuma maddelerinden şapka, başlık	3,772,969	9,812,762
30	1222	Tütün içeren sigaralar	8,338,163	9,791,256
31	3425	Sıvılaştırılmış bütan gazı	1,078,578	9,173,348
32	5741	Poliasetaller (ilk şekillerde)	1,975,963	7,846,782
33	6821	Aritılmamış/arıtılmış bakır; bakır alaşımları	228,713	7,153,131
34	4229	Giğer bitkisel sabit katı-sıvı yağlar ve fraksiyonları	2,122,025	7,132,836
35	5111	Asiklik hidrokarbonlar	2,794,188	7,090,737
36	6727	Demir/alaşımsız çelikler:karbon=>%25	9,109,026	6,944,062
37	0812	Kepekler-kalın, ince-diğer kalıntılar	207,432	6,902,496
38	6513	Pamuk ipliği(dikiş ipliği hariç)	1,394,429	6,562,401
39	0545	Sebzeler(taze/soğutulmuş)	1,376,003	6,188,352
40	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	329,461	6,035,749
41	5161	Eterler, alkol peroksitler, eter peroksitler, keten peroksitler vs.	2,047,323	5,543,955
42	6531	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	421,440	4,970,069
43	0461	Buğday ve mahlut unu	629,321	4,912,145
44	0571	Portakal, mandalin-taze/kurutulmuş	527,274	4,751,286
45	0371	Balık müstahzarları ve konserveleri, hayvar vb müstahzarları	2,253,244	4,324,063
46	6114	Siğirilerin ve atların diğer deri ve köseleleri	7,652	3,557,627
47	1211	Tütün(sap koparılmış, damarı çıkarılmış)	6,566,225	3,372,286
48	8741	Arazi, hidrografi, oşinografi, hidroloji, vs. alet ve cihazları ve aksam parçaları	3,873,758	3,225,157
49	7937	Römorkörler-itici gemiler	663,322	3,207,509
50	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makineleri	760,056	3,008,409

Tablo 28 (Devam): Azerbaycan'ın Ürün Bazında İhracatı (USD)

Sıra	SITC Rev.3	Tanım	2001-2004	2005-2008
51	5335	Başka yerde belirtilmeyen pigment, boya sikatif, macun vs.	347,081	2,710,147
52	0589	Başka yerde yer almayan meyvalar ve diğer bitki parçaları konserveleri	439,672	2,576,247
53	0176	Ciğer hariç et ve sakatat	121,317	2,428,295
54	4212	Pamuk tohumu yağları ve fraksiyonları	1,401,326	2,303,792
55	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	1,273,242	2,089,300
56	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	210,939	1,928,296
57	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	592,646	1,881,174
58	7148	Turbopropeller, diğer gaz türbinleri	2,782,767	1,828,948
59	7478	Diğer muslukçu eşyası	979,907	1,826,537
60	8731	Gaz-sıvı-elektrik sayaçları;bunları ayarlayan sayaçlar	699,884	1,804,604
61	8931	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	527,819	1,795,249
62	2782	Diğer killer, mağnezit, manyezit vs.	341,695	1,632,621
63	7711	Transformatörler	185,847	1,589,108
64	7918	Vagonlar	601,724	1,569,463
65	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	84,250	1,468,364
66	5226	Diğer kimyasal elementler	1,282,449	1,409,986
67	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	1,552,688	1,396,874
68	7442	Palanga, vinçler(kara nakil vasıtası kaldıran hariç), bucurgat ve ırgatlar	56,825	1,351,397
69	0567	Sebze, meyva, bitki ve yemiş konserveleri	873,025	1,341,997
70	7427	Pompalar;sıvı elevatörleri	762,975	1,296,660
71	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	1,811,214	1,295,242
72	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon<%0.25	761,386	1,285,579
73	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	254,299	1,268,649
74	7929	Hava-uzay araçlarının aksam-parçaları	1,450,922	1,256,847
75	6633	Taş, alçı ve minerallerden eşya.	0	1,117,251
76	1223	Diğer mamül tütün ve tütün yerine geçen maddeler	1,326,179	1,074,772
77	5334	Boya ve vernikler ile pigmentler	213,526	1,063,725

Azerbaycan'ın petrol dışı ihracatına genel olarak bakıldığında ağırlığın petrol türevi ürünler, maden ürünleri, tarım ve hafif imalat sanayii ürünlerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir.

Dağlık Şirvan Bölgesi için önerilen yatırım konuları değerlendirildiğinde, bunların dokuz tanesinin mevcut durumda da ihracat potansiyeli taşıdığı görülmektedir.

5.3.3. İthalat Bazlı Değerlendirme

Bu kısımda Azerbaycan'ın petrol dışı sanayilerde ürün çeşitliliğini ve ürün miktarını artırdığı takdirde "potansiyel pazarları hangi ülkeler olabilir?" sorusuna yanıt aranacaktır.

Yukardaki soruya yanıt bulmak için mevcut durumda ticari ilişkilerinin en fazla olduğu ülkeler üzerine yoğunlaşmıştır. Yukarıda tabloda verilerin ülkelerin 2008 ithalatları ürün bazında incelendiğinde sırasıyla Rusya, Kazakistan ve Türkiye'nin ithalatlarının

hem miktar olarak hem de ürün çeşidi olarak öne çıktığı tespit edilmiştir. Gürcistan'ın Azerbaycan ihracatında %9.35'lik bir payı bulunmakta ancak bu ülkenin ithalatına bakıldığında hem miktar olarak hem de ürün çeşidi olarak, mevcut durumda önemli bir pazar olmadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak hem Azerbaycan'ın mevcut ihracat potansiyeli olduğu ülkeler, hem de bu ülkelerin pazar büyüklüğü dikkate alındığında, Rusya, Kazakistan ve Türkiye'nin ithalatının yapısı, Azerbaycan'da ihracata dönük yeni sanayilerin oluşması ve mevcut olan sanayilerin daha da gelişmesi için önemli bir gösterge olabilir.

Ülkeler itibariye ithalatın önemli tutarlara ulaştığı ve Azerbaycan için de üretim profilinin uygun olduğu/olabileceği mallar sıralanırsa;

Rusya Federasyonu için;

- *Dondurulmuş kırmızı et,*
- *Ayakkabı,*
- *Tavuk eti ve sakatı,*
- *Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze),*
- *Tarım ürünlerinin harman ve hasat edilmesine yönelik makineler,*
- *Taze üzüm şarabı ve şırası,*
- *Peynir ve lor,*
- *-Ham şeker*

Kazakistan için;

- *- Tarım ürünlerinin harman ve hasat edilmesine yönelik makineler,*
- *- Ham şeker,*
- *- Yazihane, mutfak ve yatak odalarında kullanılan mobilya,*
- *- Gıda müstahzarları, hayvan ürünleri,*
- *- Tarla, bahçe tarımı, ormancılıkta kullanılan makineler,*
- *- Ayçiçeği ve yalancı safran yağları,*
- *- Ekmek, pasta, kek, bisküvi vb,*
- *- Süt ve krema,*

Türkiye için;

- *- Pamuk,*
- *-Diğer buğday ve mahlut,*
- *- Ayçiçeği ve yalancı safran yağları,*

için ihracat yapılabileceği düşünülmektedir.

İzleyen tablolarda (Tablo 29-30-31) Rusya Federasyonu, Kazakistan ve Türkiye'nin 2008 yılı ithalatının ürünler itibariyle dağılımı (tanımı açıkça yapılmış ilk 50 ürün) verilmektedir.

Tablo 29: Rusya Federasyonu İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	7812	Binek otomobilleri	30,144,018,994
2	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	5,608,120,518
3	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	5,311,914,430
4	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,288,430,601
5	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	4,240,856,078
6	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	2,881,375,299
7	7832	Yarı römorklar için çekiciler	2,647,020,223
8	0112	Dondurulmuş kırmızı et	2,574,168,092
9	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	2,377,118,717
10	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	2,260,658,602
11	0122	Domuz eti-taze/soğutulmuş/dondurulmuş	2,204,038,138
12	2852	Aluminyum oksit (suni korendon hariç)	2,112,682,008
13	7232	Küreyici, yükleyici-ekskavatörler	2,030,431,818
14	7842	(722, 781, 782 ve 783)"de ki taşıtların karasörleri	1,939,411,827
15	8514	Yüzü deri, tabii, suni, sentetik deriden ve deri şeritlerden ayakkabılar	1,814,160,736
16	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makineler ile bunların parçaları	1,745,411,054
17	7918	Vagonlar	1,681,649,461
18	7638	Manyetik banta ses kaydeden ve tekrar veren cihazlar	1,613,147,866
19	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	1,469,373,778
20	7132	Kara taşıtları için motorlar	1,433,203,714
21	7758	Elektrikli su ısıtıcılar ile bir yerlerin ısınmasına mahsus cihazlar	1,380,653,123
22	0123	Tavuk eti, kırmızı et ve sakatat	1,340,255,822
23	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	1,334,305,657
24	7649	(76)"da ki maddelerin aksam/parçaları	1,334,251,680
25	0579	Kavun, karpuz, papaya, elma, armut, ayva ve diğer meyveler (taze)	1,289,856,337
26	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	1,285,237,455
27	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşılarda	1,281,974,177
28	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	1,259,745,843
29	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	1,256,437,751
30	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makineleri	1,253,362,612
31	8722	Tabahtla ilgili alet-cihazlar	1,244,988,561
32	7742	Radyasyonlu cihazlar, x ışınları jeneratörleri, tedavi koltukları	1,189,413,806
33	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	1,170,893,119
34	6991	Adi metallerden kilitler, sürgüler, donanım, tetibat, kasalar kasa daireleri	1,135,025,491
35	1124	Etil alkol-tağyir edilmemiş-derece %80 den az; alkollü içkiler	1,110,665,645
36	6417	Kağıt-karton (yüzü inorganik maddelerle sıvanmış)	1,104,304,918
37	7418	Isı değışikliğı yöntemi ile iş yapan cihazlar ile bunların aksam, parçası	1,067,698,305
38	1121	Taze üzüm şarabı, şırası, vermut	1,063,887,284
39	7862	Yük taşımaya ve tarımda kullanılan tanker, römork, yarı römorklar	1,041,070,919
40	7526	Giriş/çıkış birimleri (aynı kabin içinde bellek birimi olsun olmasın)	1,035,273,928
41	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	1,026,849,688
42	5532	Güzellik, makyaj, cilt bakımı müstahzarları	1,020,503,485
43	8719	Sıvı kristalli tertibat, lazerler, diğer optik cihaz ve aletler	1,014,876,522
44	7426	Diğer santrifüjli diğer pompalar	1,001,631,517
45	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	995,633,817
46	7478	Diğer muslukçu eşyası	991,489,207
47	0249	Diğer peynirler ve lor	981,435,125
48	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	962,615,017
49	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	947,672,118
50	0611	Ham şeker-şeker kamışından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	940,920,011

Tablo 30: Kazakistan İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	6793	Demir/çelikten diğer ince ve kalın borular	1,358,549,420
2	7812	Binek otomobilleri	1,222,292,170
3	6911	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı	741,787,245
4	6791	Dökme demirden, demir ve çelikten tüpler, borular, içi boş profiller	718,340,345
5	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	637,267,058
6	6794	Demir-çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	568,624,397
7	7918	Vagonlar	528,470,923
8	7478	Diğer muslukçu eşyası	485,365,491
9	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	481,259,618
10	3432	Doğal gaz - gaz halinde	479,340,450
11	7417	Gazojen, ısı değiştirici hava/gaz sıvılaştırma makinaları ve aksam/parçaları	445,223,994
12	7426	Diğer santrifüjlü Diğer pompalar	410,217,089
13	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	385,034,242
14	7212	Tarım ürünlerinin hasat ve harman edilmesine mahsus makina ve cihazlar	364,008,593
15	7283	Toprak, taş, cevher vb ayıran, yıkayan makinalar ile bunların parçaları	359,226,824
16	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	349,088,825
17	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	343,882,054
18	6996	Başka yerde belirtilmeyen demir/çelikten diğer eşya	302,115,277
19	6768	Profiller	279,411,446
20	7232	Küreyici, yükleyici-ekskavatörler	276,570,837
21	7726	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	269,957,213
22	7431	Hava ve vakum pompaları	256,398,543
23	3250	Kok ve sömük (taşkömürü, linyit ve turbdan) karni kömürü	252,301,402
24	7822	Özel tertibatlı motorlu taşıtlar	248,631,713
25	6612	Portland çimentosu, saplı çimento, curuf çimentosu, hidrolik vb.	246,610,356
26	0611	Ham şeker-şeker karışımından ve pancardan(tat, renk verici madde katılmamış)	236,689,189
27	7239	İnşaat mühendis ve müteahhit alet ve teçhizatının aksam ve parçaları	223,818,975
28	7224	Motokültörler ve diğer tarım traktörleri	207,610,622
29	8215	Yazıhane, mutfak, yatak odalarında kullanılan türde ağaç mobilyalar	207,349,765
30	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	207,071,658
31	0989	Başka yerlerde yer almayan gıda müstahzarları, hayvansal ürünler	203,545,469
32	7919	Demiryolu, tramvay hatlarına ait tertibat ve taşıtların, aksam-parçaları	196,615,814
33	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	193,577,956
34	7234	Kendinden hareketli olmayan iş makinaları	186,439,808
35	7211	Tarla, bahçe tarımında, ormancılıkta kullanılan makina, cihazlar	184,125,922
36	7711	Transformatörler	182,089,622
37	6795	Demir veya çelikten boru bağlantı parçaları	171,780,119
38	7233	Kendinden hareketli iş makinaları	157,599,030
39	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	157,339,490
40	0484	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamülleri	156,601,301
41	7788	Başka yerde belirtilmeyen cihazlar vb. aksam, parçaları	150,453,012
42	5542	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	145,749,986
43	6770	Demir veya çelikten demiryolu ve tramvay hattı malzemesi	145,561,552
44	0222	Süt ve krema-yoğunlaştırılmış/tatlandırılmış	138,834,064
45	6624	Diğer seramik mamülleri(Sofra ve mutfak eşyası hariç)	136,726,222
46	3510	Elektrik enerjisi	134,619,801
47	7443	Gemi vinçleri, maçunalar, halatlı vinçler, döner köprüler	128,575,167
48	7935	Fener gemileri, yangın söndürme, vinç, yüzer havuz vb gemileri	127,855,217
49	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	127,385,548
50	1123	Bira (malttan yapılmış)	122,007,665

Tablo 31: Türkiye İthalatı

Sıra	Kod	Tanım	USD
1	2823	Demir çelik hurda ve döküntüleri	8,959,845,386
2	7843	Kara taşıtlarının diğer aksam-parçaları	5,173,790,962
3	9710	Altın, parasal olmayan (altın cevheri ve konsentrası hariç)	4,991,036,979
4	7812	Binek otomobilleri	4,551,786,130
5	3212	Bitümenli ve diğer taşkömürü	3,151,842,864
6	7132	Kara taşıtları için motorlar	2,720,156,573
7	5429	Karıştırılmış ilaçlar ve vitaminler	2,667,982,572
8	6726	Demir/alaşimsız çelikten yarı mamüller karbon<%0.25	2,501,862,519
9	6821	Arıtılmamış/arıtılmış bakır; bakır alaşımları	2,429,854,303
10	3442	Sıvılaştırılmış diğer hidrokarbon gazları	2,219,407,729
11	6732	Diğer demir veya alaşimsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişliği 600mm. >=)	2,045,975,870
12	5751	Propilen yahut diğer olefin polimerleri (ilk şekilde)	2,025,207,619
13	6841	İşlenmemiş alüminyum	1,715,743,902
14	7643	Verici/alıcı verici cihazı bulunan cihazları (telsiz telefon, telgraf vb)	1,565,373,046
15	7788	Başka yerde belirtilmeyen cihazlar vb. aksam, parçaları	1,557,396,148
16	5711	Polietilen (ilk şekillerde)	1,444,983,994
17	0412	Diğer buğday ve mahlut	1,397,635,667
18	7284	Başka yerde belirtilmeyen makina ve cihazlarla bunların aksam/parçaları	1,307,716,065
19	7924	Uçaklar, diğer hava taşıtları:boş ağırlığı>15000 kg	1,208,533,341
20	7821	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	1,168,033,477
21	2631	Pamuk (karde edilmemiş, taranmamış)	1,000,136,414
22	5621	Azotlu mineral ve kimyasal gübreler	939,960,042
23	7725	Gerilimi 1000voltage geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	889,047,652
24	6734	Diğer demir-yassı hadde:soğuk haddelenmiş	887,339,292
25	7165	Elektrojen grupları ve aksam/parçaları	870,139,285
26	5731	Polivinil klorür (ilk şekillerde)-pvc	846,270,833
27	7522	Aynı kabin içinde enaz bir merkezi işlem giriş/çıkış birimi bulunan	839,696,511
28	6755	Paslanmaz çelik yassı mamuller	784,199,738
29	6715	Ferro alyajlar(Ferro manganez hariç)	750,083,609
30	7932	Yolcu, gezi, yük, savaş, sökülecek gemileri, mavnalar, feribotlar vb,	743,110,006
31	5416	Glikozitler ve veterinerlikte kullanılan aşular	737,257,211
32	5989	Başka yerlerde belirtilmeyen diğer kimyasal madde ve ürünler	703,371,382
33	7436	Sıvı/gazların filtre/arıtmasına mahsus makina ve cihazları	693,963,591
34	6727	Demir/alaşimsız çelikler:karbon=>%25	693,682,853
35	7431	Hava ve vakum pompaları	679,667,162
36	2222	Soya fasulyesi	647,899,927
37	4215	Ayçiçeği ve yalancı safran yağları, fraksiyonları	647,095,642
38	6741	Çinko kaplama demir-çelikten levhalar	646,187,696
39	7139	Motorların aksamı, parçaları(Hava taşıtları için olanlar hariç)	638,303,279
40	5157	Heteroksilik bileşikler	638,019,701
41	6842	İşlenmiş alüminyum	623,899,799
42	7764	Elektronik devreler	612,612,743
43	8722	Tabakletle ilgili alet-cihazlar	605,838,284
44	7731	Elektrik için izole tel, kablo, izole iletici, optik lif kablo	579,347,513
45	6417	Kağıt-karton (yüzü inorganik maddelerle sıvanmış)	573,649,528
46	5822	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	562,015,048
47	7611	Renkli televizyon alıcıları ve monitörleri	551,870,265
48	2321	Sentetik kauçuk, taklit kauçuk, stiren-butadien kauçuğu vb	541,736,424
49	6516	Sentetik filament iplikler	537,942,437
50	5743	Polietaller ve esterler(ilk şekillerde)	530,290,915

5.4. Input-Output Tablosundan Hareketle Azerbaycan Yurtiçi Üretimini Yapısı

Bu bölümde Azerbaycan'ın 2006 yılı input/output tablosundan yol çıkarak üretimin yapısı analiz edilmeye çalışılacaktır.

5.4.1. Sektör Üretim Payları ve Doğrudan Geri Bağlantıları

Aşağıda tabloda sektörlerin toplam üretimden aldığı pay ve doğrudan bağlantı katsayıları verilmektedir. Bir sektör için doğrudan bağlantı katsayısı sektörün bir birimlik üretim için kendi sektörü ve diğer sektörlerden kaç birimlik girdi kullandığını ifade etmektedir.

Tablo 32: Sektör Payları ve Doğrudan Bağlantı Katsayıları (2006 Yılı)

Sıra	Sektörler	Sektörün Toplam Üretimdeki Payı (%)	Doğrudan Geri Bağlantı Katsayıları
1	Tarım ve ormancılık	7.05	0.376
2	Balık ve diğer balık ürünleri	0.37	0.371
3	Petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler	36.34	0.094
4	Madencilik sanayi ürünleri	0.10	0.702
5	Gıda ürünleri (Tütün ürünleri dahil)	5.77	0.856
6	Dokuma sanayi, deri ürünleri ve ayakkabı	0.27	0.778
7	Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri	0.15	0.708
8	Petrol ayırma ürünleri	6.32	0.674
9	Kimya sanayi ürünleri	0.82	0.739
10	Metal dışı mineraller	0.57	0.654
11	Metallurji sanayi ürünleri	1.51	0.761
12	Makine ve teçizat	1.00	0.508
13	Mobilya ve benzeri sanayi	0.11	0.723
14	Elektrik enerjisi, gaz ve su	2.18	0.793
15	İnşaat	12.49	0.587
16	Ticari hizmetler	5.54	0.359
17	Otel ve lokanta hizmetleri	0.53	0.337
18	Nakliyat hizmetleri	5.72	0.473
19	Posta ve telekomünikasyon hizmetleri	2.12	0.382
20	Mali aracı kurumlar, sigorta ve emeklilik ile ilgili hizmetler	1.19	0.281
21	Gayrimenkul ile ilgili hizmetler	2.01	0.435
22	Eğitim hizmetleri	1.92	0.223
23	Sağlık ve sosyal hizmetler	1.35	0.317
24	Kamu idaresi ve savunma, zorunlu sosyal sigorta ile ilgili hizmetler	2.86	0.395
25	Kamu hizmetleri	1.71	0.387

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, Input/Output tablosundan hareketle kendi hesaplamalarımız.

Toplam üretimdeki payı açısından petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler yüzde 36.34'le ilk sıradadır. İnşaat sektörü yüzde 12.49, tarım ve ormancılık yüzde 7.05, petrol ayırma ürünleri yüzde 6.02, gıda ürünleri yüzde 5.77, nakliyat hizmetleri yüzde 5.72, ticaret hizmetleri ise yüzde 5.54'lük pay almaktadır.

Doğrudan geri bağlantısı yüksek olan sektörler ise sırasıyla; gıda ürünleri (0.856), elektrik-gaz-su (0.793), deri ürünleri ve ayakkabı (0.778), metalurji sanayi (0.761), kimya sanayi ürünleri (0.739), mobilya ve benzeri ürünler (0.723), Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri (0.708), madencili sanayi ürünleri (0.702), petrol ayırma ürünleri (0.674) ve metal dışı mineraller (0.654) sektörleridir.

5.4.2. Sektörlerin Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları

Doğrudan bağlantı katsayıları, belli miktar üretim için, bir sektörün kendi ve diğer sektörlerden dolaysız girdi alışını göstermektedir. Toplam bağlantı katsayıları ise doğrudan girdi alış yanında girdi aldığı sektörlerin de girdi taleplerini dikkate aldığı için bir sektörün üretiminin, diğer sektör üretimlerini uyarma etkisini ölçmede daha doğru bir sonuç vermektedir.

Toplam geri bağlantı katsayısı bir sektör üretimine nihai talep bir birim arttığında bu sektörün ve diğer sektörlerin üretim artışlarının toplamıdır. Bir ekonomide geriye doğru bağlantısı yüksek olan sektörlerin toplam geri bağlantı katsayısı diğer sektörlerle göre yüksek olacaktır. İleri bağlantı katsayısı ise tüm sektör ürünlerine nihai talep birer birim arttığında, her bir sektörün üretimlerini kaç birim artıracakını göstermektedir. Özetle geri bağlantı etkisi bir sektörün girdi temini (input) sonucu toplam üretim artışını, ileri bağlantı etkisi ise girdi satışı (output) sonucu sağlanan üretim artışını ifade etmektedir.

Aşağıda tabloda Azerbaycan ekonomisindeki sektörlerin toplam geri ve ileri bağlantı katsayılarını göstermektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar hem geri bağlantısı yüksek hem de ileri bağlantısı yüksek olan sektörleri “kilit” ya da “öncü” sektör olarak adlandırmaktadır.

Tablo 33: Toplam Geri ve İleri Bağlantı Katsayıları (2006 Yılı)

Sıra	Sektörler	Toplam Geri Bağlantı Katsayıları	Toplam İleri Bağlantı Katsayıları
1	Tarım ve ormancılık	1.709	2.247
2	Balık ve diğer balık ürünleri	1.717	1.235
3	Petrol ve gaz ürünleri ve bunlarla ilgili hizmetler	1.191	3.436
4	Madencilik sanayi ürünleri	2.698	2.054
5	Gıda ürünleri (Tütün ürünleri dahil)	3.122	1.875
6	Dokuma sanayi, deri ürünleri ve ayakkabı	2.806	1.511
7	Ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri	2.804	2.373
8	Petrol ayırma ürünleri	1.900	1.551
9	Kimya sanayi ürünleri	3.041	3.190
10	Metal dışı mineraller	2.421	1.912
11	Metallurji sanayi ürünleri	3.038	3.280
12	Makine ve teçhizat	2.209	3.401
13	Mobilya ve benzeri sanayi	2.898	1.333
14	Elektrik enerjisi, gaz ve su	2.203	2.345
15	İnşaat	2.306	4.836
16	Ticari hizmetler	1.728	2.025
17	Otel ve lokanta hizmetleri	1.688	1.302
18	Nakliyat hizmetleri	1.936	3.334
19	Posta ve telekominikasyon hizmetleri	1.755	1.821
20	Mali aracı kurumlar, sigorta ve emeklilik ile ilgili hizmetler	1.530	1.241
21	Gayrimenkul ile ilgili hizmetler	1.876	2.483
22	Eğitim hizmetleri	1.507	1.049
23	Sağlık ve sosyal hizmetler	1.740	1.021
24	Kamu idaresi ve savunma, zorunlu sosyal sigorta ile ilgili hizmetler	1.895	1.342
25	Kamu hizmetleri	1.834	1.355

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, Input/Output tablosundan hareketle kendi hesaplamalarımız.

Tabloya göre toplam geri bağlantı etkisi açısından sırasıyla; gıda sanayi ürünleri (3.122), kimya sanayi ürünleri (3.041), metallurji sanayi ürünleri (3.038), mobilya ve benzerleri (2.898), deri ürünleri ve ayakkabı (2.806), ağaç, selüloz ve kağıt ürünleri (2.804) ve madencilik sanayi ürünleri (2.698)'nin öne çıktığı gözlenmektedir.

Toplam ileri bağlantı etkisi açısından ise sırasıyla; İnşaat (4.836), petrol ve gaz ürünleri (3.436), makine ve avadanlık (3.401), nakliyat hizmetleri (3.334), metallurji sanayi (3.280), kimya sanayi ürünleri (3.190) sektörlerinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

6. YAPILABİLİRLİK KRİTERLERİNE GÖRE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARI

Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için değişik sektörler bazında önerilen potansiyel yatırım konuları; bölgenin mevcut yapısı ve gelişme potansiyeli dikkate alınarak başta sahip olduğu doğal kaynaklarının değerlendirilmesi ve katma değerinin artırılmasını içermektedir. Ancak, yatırım konusu önerilerken, aynı zamanda sektörlerin gelişim potansiyeline bağlı olarak, ileri ve geri bağlantı durumları da dikkate alınmıştır. Dolayısıyla başta turizm olmak üzere tarım, hayvancılık ve ormancılık sektöründe kısa ve orta dönemde sağlanabilecek olumlu gelişmeler, imalât sanayinin alt sektörleri bazında, bu sektörlerin çıktılarını kullanan veya bu sektörlerle ara malı üreten sanayi dallarının ve aynı zamanda lojistik sektörünün de gelişmesini beraberinde getirecektir.

Ancak, bölge ve dolayısıyla alt rayonların ekonomisinde sağlanabilecek bu gelişmeler, belirli bir zaman periyodu içinde olacağından Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi için önerilen yatırım konularında seçici davranılarak, öncelikli yatırım konularının tespitine gidilmelidir. Başka bir ifadeyle önerilen yatırım konularından herhangi birisiyle ilgili yatırım kararı verilirken, en fazla dikey ve yatay bağlantısı bulunan yatırım konularının tercih edilmesi anlamlı olacaktır. Bu yatırımların etkinliğinin artırılması yanında, gayri safi yurtiçi hâsılasının kısa zamanda önemli oranlarda büyümesini de sağlayacaktır.

Bu amaçla, yukarıda belirli kriterler bazında bilhassa seçilecek kuruluş yerinin özelliklerine göre analize tabi tutulan ve almış oldukları toplam faktör puanlarına göre görece üstünlük grubu belirlenmiş yatırım konusu önerileri, aşağıda belirlenen temel faktörler bazında tekrar incelenerek yatırımların yapılmasındaki öncelik sıralaması tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Satış ve Rekabet Olanakları

a. İç Pazara Yönelik (İthal İkamesi –İthalat Hacmi)

b. Dış Pazara Yönelik (Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük –RCA ve İhracat Potansiyeli)

2. Yatırım Tutarı ve Finansman Temini

3. Fiziki ve Teknolojik Altyapı

4. Ekonomiye Katkı Düzeyi (İleri ve Geri Bağlantıları)

Tablo 34: Önerilen Yatırım Konularının Yapılabilirlik Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

	Satış ve Rekabet Olanakları			Toplam Yatırım Tutarı ve Finansman İhtiyacı	Fiziki ve Teknolojik Altyapı	Ekonomiye Katkı Düzeyi (İleri ve Geri Bağlantıları)		Yatırımın Zaman Boyutu	
	İç Pazar	Dış Pazar				İleri Bağlantı	Geri Bağlantı	Hemen Hayata Geçirilebilir	Orta ve Uzun Dönemde
		RCA	İhracat						
TARIM									
- Üzüm yetiştiriciliği	Orta	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Tıbbi bitkiler yetiştiriciliği		Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Sığır yetiştiriciliği ve süt hayvancılığı	Yüksek	Orta	Düşük	Orta	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Tavuk yetiştiriciliği ve yumurta üretimi	Orta	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Arıcılık	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
TARIMSAL SANAYİ									
Gıda ürünleri ve içecek imalatı:									
- Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Kümes hayvanları etlerinin imalatı	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Su şişeleme	Orta	Düşük	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek		✓
- Soğuk hava deposu	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	✓	
- Meyve suyu imalatı	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Ham, sıvı ve katı yağların imalatı	Orta	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek		✓
- Süt işleme tesisi	Yüksek	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Hazır hayvan yemi (karma yem) imalatı	Orta	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Şarap imalatı	Orta	Yüksek	Yüksek	Orta	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Şekerleme imalatı	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri)	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük	Orta	Orta	Yüksek	✓	
- Yumurta violü üretimi	Yüksek	Düşük	Orta	Düşük	Orta	Orta	Yüksek		✓
Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri İmalatı:									
- İç giyim eşyası imalatı	Orta	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Düşük	Yüksek	✓	
Deri İşleme ve Deri Ürünleri İmalatı:									
- Ayakkabı, terlik vb. imalatı	Orta	Düşük	Düşük	Orta	Orta	Düşük	Yüksek		✓
- Hediyeelik deri eşya ürünleri imalatı	Orta	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Düşük	Yüksek	✓	

Tablo 34 (Devam): Önerilen Yatırım Konularının Yapılabilirlik Kriterlerine Göre Sınıflandırılması

	Satış ve Rekabet Olanakları			Toplam Yatırım Tutarı ve Finansman İhtiyacı	Fiziki ve Teknolojik Altyapı	Ekonomiye Katkı Düzeyi (İleri ve Geri Bağlantıları)		Yatırımın Zaman Boyutu	
	İç Pazar	Dış Pazar				İleri Bağlantı	Geri Bağlantı	Hemen Hayata Geçirilebilir	Orta ve Uzun Dönemde
		RCA	İhracat						
HAFİF İMALAT SANAYİ									
- Yonga levha imalatı	Yüksek	Düşük	Yüksek	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek		✓
- Ahşap mutfak ürünleri imalatı	Orta	Orta	Yüksek	Orta	Yüksek	Düşük	Yüksek	✓	
- Ahşap kapı imalatı	Orta	Orta	Yüksek	Orta	Yüksek	Düşük	Yüksek	✓	
- Tarım ve ormancılık makinelerinin imalatı	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Orta		✓
- PVC esaslı kapı ve pencere imalatı	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Yüksek		✓
- Kağıt ev eşyası tuvalet gereçlerinin imalatı	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek		✓
- Soğutma ve havalandırma donanımı	Yüksek	Düşük	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Orta		✓
TURİZM SEKTÖRÜ									
- Butik Otel	Orta	Düşük	Düşük	Düşük	Orta	Düşük	Düşük		✓
- Termal Otel (SPA)	Yüksek	Orta	Orta	Yüksek	Düşük	Düşük	Düşük		✓
- Yeme, içme ve konaklama tesisleri	Orta	Düşük	Düşük	Düşük	Yüksek	Düşük	Düşük	✓	

7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARINA İLİŞKİN YATIRIM PROFİLLERİ

Dağlık Şirvan İktisadi Rayonuna yönelik olarak belirlenen potansiyel yatırım konularına ilişkin yatırım profilleri “*Dağlık Şirvan İktisadi Rayonu Potansiyel Yatırım Alanları Yatırım Profilleri*” raporunda verilmektedir.

Yatırım Profilleri hazırlanan konular için yatırımın karakteristik bilgilerini içeren bilgiler Tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35: Yatırım Profili Hazırlanan Yatırım Konularının Karakteristik Bilgileri

Yatırım Konusu	Kapasite	İstihdam (Kişi)	Toplam Yatırım Tutarı (USD)
TARIM VE HAYVANCILIK			
Arıcılık	60 kovan/dönem arıcılık, 285 Ton bal paketleme	14	600,000
TARIMSAL SANAYİ			
Büyük ve küçükbaş hayvan eti imalatı	7,500 Adet/Yıl bb kesim, 500 Ton/Yıl kemiksiz et, 288 Ton/Yıl sucuk	31	570,000
Kümes hayvanları etlerinin imalatı	10,000 Adet/piliç devre	4	145,000
Su şişeleme	0.5 litrelik 26,334,000 şişe/yıl 1.5 litrelik 26,334,000 şişe/yıl 5 litrelik 4,950,000 şişe/yıl	67	5,670,000
Meyve suyu imalatı	11,000 ton/yıl elma konsantresi	100	5,000,000
Ham, sıvı ve katı yağların imalatı	10,000 ton/yıl rafine ayçiçeği yağı 12,500 ton küspe 13,200 ton/yıl süt işleyerek,	100	3,000,000
Süt işleme tesisi (yağ, peynir çeşitleri imalatı)	7,128 ton/yıl yoğurt 2,376 ton/yıl ayran 633,6 ton/yıl beyaz peynir 132 ton/yıl kaşar	20	1,850,000
Hazır hayvan yemi (karma yem) imalatı	28,000 ton/yıl besi 8,000 ton/yıl kuzu-buzağı 4,000 ton/yıl kanatlı yemi	18	1,245,000
Şekerleme imalatı	2,620 ton/yıl şekerleme	36	2,973,863
Unlu mamuller (ekmek ve ürünleri) imalatı	27,000,000 adet/yıl ekmek 225,000 kg/yıl unlu mamul	60	713,000
Yumurta violü üretimi	8,000,000 adet/yıl viol 60,000 adet atlet 60,000 adet külot	35	526,000
İç giyim eşyası imalatı	96,000 adet tişört 144,000 adet çarşaf 102,000 adet bebe battaniyesi	20	518,000
Ayakkabı, terlik vb. imalatı	300,000 çift/yıl ayakkabı ve bot	88	1,583,000
HAFİF İMALAT SANAYİ			
Yonga levha imalatı	200,000 m ³ yonga levha	90	77,000,000
TURİZM SEKTÖRÜ			
Termal Otel (SPA)	3 yıldızlı, 200 yatak kapasiteli	80	3,975,000